

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи

МАЗУРОК СОФІЯ ІГОРІВНА

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Спеціальність: 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
КОЛОСОК АНДРІЙ МИРОСЛАВОВИЧ,
кандидат економічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол № 6
засідання кафедри соціальної роботи
та педагогіки вищої школи від 12.11.2025 р.
Завідувач кафедри
проф. Чернета С.Ю. _____

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Мазурок С.І. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб: робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти: 231 / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2025. 60 с.

Метою магістерської роботи є визначення теоретичних засад соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та розроблення рекомендацій щодо підвищення її ефективності. Розглянуто сутність, складові, правове забезпечення та зарубіжний досвід соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, досліджено стан соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні, проаналізовано соціальну підтримку внутрішньо переміщених осіб в Луцькій міській територіальній громаді, розроблено рекомендації щодо вдосконалення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: соціальна робота, соціальна підтримка, внутрішньо переміщені особи.

SUMMARY

Mazurok S.I. Social support for internally displaced persons: thesis for the second (master's) level of higher education: 231 / Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2025. 60 p.

The purpose of the master's thesis is to determine the theoretical foundations of social support for internally displaced persons and develop recommendations for improving its effectiveness. The essence, components, legal support and foreign experience of social support for internally displaced persons are considered, the state of social support for internally displaced persons in Ukraine is investigated, social support for internally displaced persons in the Lutsk urban territorial community is analyzed, recommendations are developed for improving social support for internally displaced persons.

Keywords: social work, social support, internally displaced persons..

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	6
1.1. Суть та складові соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб	13
1.3. Міжнародний досвід соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб	22
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	31
2.1. Стан соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні	31
2.2. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді	39
2.3. Рекомендації щодо вдосконалення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб	46
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні зумовлена масштабністю внутрішньої міграції, спричиненої збройною агресією та тривалою нестабільністю у багатьох регіонах країни. Мільйони людей були вимушені покинути свої домівки, втративши житло, роботу, соціальні зв'язки та звичні умови життя. Це створило комплексні соціально-економічні проблеми, які держава, місцеві громади та міжнародні організації повинні оперативно та системно вирішувати. Причому, соціальна підтримка ВПО вимагає не лише фінансової допомоги, а й доступу до житла, медичних і освітніх послуг, можливостей працевлаштування та інтеграції в нові громади, що робить її одним із ключових напрямів сучасної соціальної політики.

Проблеми соціальної підтримки безробітних досліджували: Боняк В.О. [1], Ізарова І.О.[23], Колосок А.М.[11], Малюга Л.Ю.[41], Наливайко Л.Р.[17], Павлюк Т.І.[18], Перегудова Т.В. [19], Романова О.М.[28], Слозанська Г.І.[44], Степанова Е.Р. [30], Чвертко Л.А.[31], Чернета С.Ю[32], Чиркін А.С.[34], Чічкань М.В.[35], Шапошникова І.В.[36] тощо...

Проте, дослідження даної проблеми і далі є важливою через необхідність оцінки ефективності існуючих інструментів державної та регіональної підтримки ВПО, виявлення їхніх слабких місць та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення.

Мета дослідження полягає у визначенні теоретичних засад соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та розроблення рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність та складові соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб;
- дослідити правове забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб;

- вивчити зарубіжний досвід соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб;
- проаналізувати стан соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні;
- дослідити особливості соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Об'єкт дослідження – соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб в Луцькій міській територіальній громаді.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендації щодо підвищення ефективності соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Апробація результатів дослідження здійснювалась у процесі засідань кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, публікації наукових тез: Мазурок С.І. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *«Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення: Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів»*. Волинський національний університет імені Лесі Українки, 14 травня 2025 р., Луцьк, 2025. С. 92-94[16].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Суть та складові соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб

Проблематика соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні набула виняткової ваги у зв'язку з масштабними процесами внутрішньої міграції, спричиненими збройною агресією проти України. Від 2014 року та особливо після 2022 року країна зіткнулася з безпрецедентним зростанням чисельності ВПО, що зумовило необхідність формування цілісної, науково обгрунтованої та інституційно спроможної системи соціального захисту. У цих умовах соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб набуває стратегічного значення не лише як інструмент гуманітарного реагування, але й як складова забезпечення соціальної безпеки, згуртованості та стійкості українського суспільства.

У сучасній науковій літературі підкреслюється, що внутрішнє переміщення трансформувало потреби значної частини населення, сформувавши нові соціальні ризики, пов'язані з втратою житла, роботи, звичного соціального середовища та доступу до базових послуг. Це обумовило необхідність комплексного дослідження механізмів соціальної підтримки ВПО, їх відповідності реальним потребам, а також здатності інституцій державної влади та місцевого самоврядування забезпечувати ефективне реагування на довгострокові наслідки переміщення. На цьому тлі особливого значення набув аналіз наукових підходів, практичних розробок і напрацювань українських дослідників, що дозволяє оцінити наявні моделі соціальної підтримки та визначити напрями їх подальшого вдосконалення.

Зокрема, Наливайко Л.Р. та Ісаєва Н.С. зазначили, що законодавча база України містить достатньо широке коло прав і соціальних гарантій, проте їх реалізація обмежується нестабільністю фінансування, нерівномірністю інституційних спроможностей та перевантаженістю місцевих служб соціального

захисту. Дослідники підкреслили важливість міждисциплінарного аналізу стану забезпечення соціальних прав ВПО, оскільки проблематика охоплює одночасно правові, соціально-економічні та управлінські аспекти[17].

Козявко С.О. відмітила, що підтримка внутрішньо переміщених осіб є не лише гуманітарним обов'язком держави, а й необхідною умовою забезпечення соціальної стабільності, зменшення соціальних ризиків та підвищення стійкості громад[7]. Ми повністю погоджуємося з такою думкою, оскільки саме комплексна й системна підтримка внутрішньо переміщених осіб створює фундамент для відновлення суспільства та формування довготривалого соціального розвитку.

Значну увагу вітчизняні науковці приділяють аналізу демографічних характеристик ВПО, що впливають на формування запитів на соціальні послуги. Дослідження свідчать про високу мобільність даної категорії населення, часті повторні переміщення, різний соціально-демографічний склад, що ускладнює побудову довгострокових програм соціальної підтримки[29]. Така ситуація створює потребу у формуванні гнучких механізмів планування, здатних швидко адаптуватися до змін та забезпечити адресність соціальної допомоги.

Павлюк Т.І. і Середницька Л.П. у своєму дослідженні доводять, що ефективність соціальної підтримки значно зростає за умов поєднання фінансових платежів із нематеріальними інструментами, а саме: соціальним супроводом, правовими консультаціями, сприянням працевлаштуванню та професійною адаптацією[18]. Погоджуємось з авторами, адже поєднання цих компонентів дозволяє уникнути залежності від соціальних виплат і сприяє довгостроковому відновленню соціальної автономії внутрішньо переміщених родичів.

Інституційний механізм надання допомоги характеризується багаторівневістю: у процес залучені державні структури, місцеве самоврядування, міжнародні гуманітарні організації та громадський сектор. Перегудова Т.В. наголосила, що саме координація між цими суб'єктами є ключовим чинником ефективності системи соціальної підтримки, оскільки дає змогу уникнути дублювання функцій, оптимізувати ресурси та забезпечити комплексний підхід до допомоги. Водночас залишається актуальною проблема недостатньої цифровізації

процесів реєстрації та моніторингу ВПО, що уповільнює реагування державних органів на зміни у потребах населення[19].

Песоцька Ю. зазначила, що психосоціальна підтримка є однією з найбільш затребуваних форм допомоги, адже досвід вимушеного переміщення супроводжується підвищеним психоемоційним навантаженням, втратою соціальних зв'язків та ризиком розвитку психологічних травм. Авторка підкреслюють важливість системного впровадження психологічних програм, включаючи індивідуальні консультації, групову роботу та заходи соціально-психологічної реабілітації, що сприяють інтеграції та поверненню до активного життя [20].

Разом із тим, Шапошникова І.В. та Пристай І.Р. вказують на низку проблем інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах: обмеженість фінансових ресурсів, нерівномірний розвиток інфраструктури соціальних послуг у громадах, нестача підготовлених фахівців, а також відсутність єдиної системи оцінювання ефективності програм підтримки. Науковці акцентують, що вдосконалення політики щодо ВПО потребує переходу від короткострокових заходів екстреного реагування до інституційно сталих програм інтеграції та розвитку людського капіталу [36].

Романова О.М., розглядаючи правове регулювання соціального забезпечення ВПО в Україні, розкрила юридичний статус внутрішньо переміщених осіб, окреслила коло осіб, які належать до цієї категорії, та описала умови, за яких виникає факт внутрішнього переміщення, виділила три групи підстав: територіальні, матеріальні та кримінальні, які можуть призвести до припинення або скасування соціальних виплат. Загалом авторка наголошує на необхідності оновлення законодавства, підвищення прозорості процедур та адаптації системи соціального забезпечення до умов воєнного часу[28].

Слозанська Г. та Шульга Ю. також відмітили, що правові рамки мають поступово адаптуватись до довгострокових потреб ВПО, а саме: необхідні прозорі процедури реєстрації, інтеграція ВПО у місцеві системи послуг, забезпечення житлових прав та доступу до праці. Дослідниці підкреслили необхідність

удосконалення нормативно-правової бази та координації між центральними органами влади, місцевими громадами й міжнародними партнерами для зменшення адміністративних бар'єрів[44].

Малюга Л.Ю. проаналізувала обставини, які підсилюють соціальні ризики для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) під час воєнного стану; визначила, що війна створює специфічні соціальні загрози у сферах охорони здоров'я, житла, освіти, побуту, праці, що особливо загострюються для ВПО з вразливих груп (пенсіонери, діти, жінки). Авторка підкреслила, що адаптація трудового й соціального законодавства (наприклад, через нові підстави для звільнення) є адекватною реакцією на виклики воєнного часу, але вимагає балансування: потрібно з одного боку підтримувати бізнес, а з іншого – надійно захищати трудові права працівників і забезпечувати їм соціальний захист[41].

Боняк В.О. у своєму дослідженні проаналізував законодавче забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, виявив основні прогалини, а саме у системі обліку ВПО, координації виконавчих органів, ресурсному забезпеченні соціальної підтримки, та запропонував напрями вдосконалення, зокрема через підвищення доступності соціальної допомоги, створення чітких механізмів реінтеграції ВПО й удосконалення нормативної бази [1].

Степанова Е.Р. розглядаючи соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб, визначила механізми державної підтримки ВПО в умовах воєнного конфлікту. Авторка дослідила існуючі інструменти соціального забезпечення (грошові виплати, соціальні послуги), розкрила проблеми доступу до них (бюрократичні, обліку, верифікації), та запропонувала рекомендації щодо вдосконалення соціальної політики щодо ВПО, а саме: вдосконалити нормативну базу, підвищити гнучкість соціальних програм і забезпечити більш таргетований підхід до потреб ВПО[30].

Таким чином, на основі проведеного огляду наукової періодики, ми можемо сформулювати власне бачення поняття соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб – це комплекс цілеспрямованих державних, муніципальних та

громадських заходів, спрямованих на забезпечення гідних умов життя, соціальної стабільності та інтеграції людей, які були змушені покинути свої домівки внаслідок збройного конфлікту, окупації чи інших надзвичайних обставин; вона охоплює матеріальну допомогу, соціальні послуги, психологічну та правову підтримку, сприяння працевлаштуванню, доступ до освіти й медичного забезпечення, а також створення умов для соціальної адаптації та позитивної участі у житті приймаючих громад; при цьому соціальна підтримка виступає не лише системою реагування на кризові виклики, а й інструментом довгострокового відновлення та зміцнення соціальної згуртованості, формуючи підґрунтя для самостійного відновлення життєвих стратегій внутрішньо переміщених осіб та їх інтеграції в місцевий соціально-економічний простір.

Необхідно відмітити, що система соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні охоплює комплекс правових, інституційних, фінансових та організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення базових потреб ВПО та створення умов для їх інтеграції у приймаючі громади (рис. 1.1). Її фундаментом є нормативно-правова база, яка визначає статус ВПО, порядок отримання допомоги, права та гарантії, а також забезпечує координацію між державними органами та місцевим самоврядуванням. Центральну роль відіграє Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»[22], що встановлює загальні принципи державної політики щодо підтримки цієї категорії громадян. Нормативне забезпечення доповнюється постановами уряду, що регулюють призначення грошової допомоги, компенсацій за проживання, порядок надання соціальних послуг, пільг та підтримки в рамках різних програм.

Важливою складовою системи є інституційна мережа органів влади та організацій, які реалізують заходи підтримки. Державні інституції: Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України України, Національна соціальна сервісна служба, центри зайнятості, органи місцевого самоврядування, які забезпечують призначення виплат, ведення Єдиної інформаційної бази даних ВПО, надання соціальних послуг, оренду житла, працевлаштування, доступ до

освіти й медичного обслуговування. Значну роль відіграють міжнародні гуманітарні організації, а також українські громадські організації та соціальні служби, які розширюють спектр підтримки через гуманітарну допомогу, психологічну підтримку, юридичні консультації та програми розвитку.

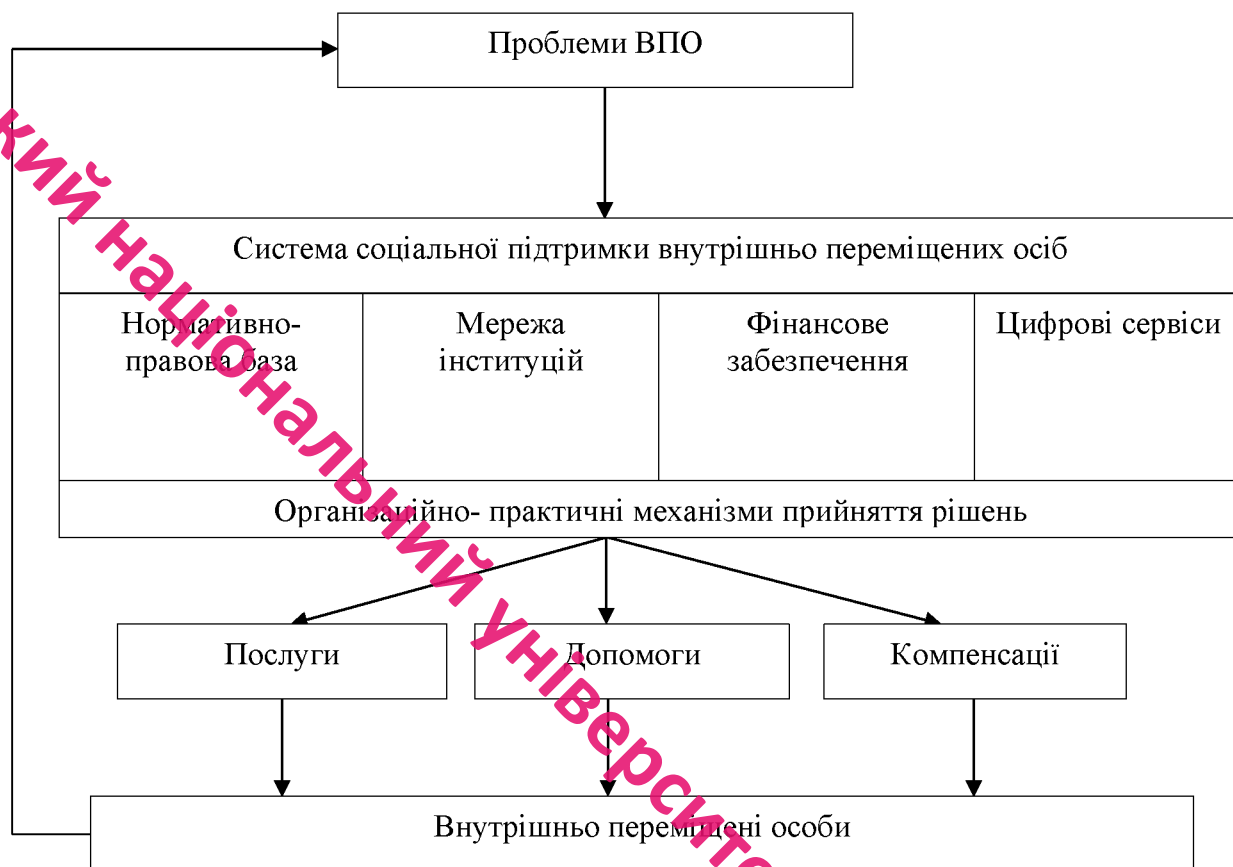

Рис. 1.1 – Функціонування системи соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб

Фінансова складова системи включає державні грошові виплати, компенсації та цільову підтримку. Основними інструментами є щомісячна адресна допомога для покриття витрат на проживання, компенсація за тимчасове розміщення у приватному секторі, соціальні виплати сім'ям із дітьми, людям з інвалідністю, а також програми підтримки працевлаштування та перекваліфікації. Паралельно діють грантові програми для створення власного бізнесу, соціальної адаптації та інтеграції ВПО у нові громади. Ресурсну базу доповнюють

міжнародні донорські кошти, які спрямовуються на житлові проєкти, відновлення об'єктів соціальної інфраструктури та психологічну реабілітацію.

Організаційно-практична складова системи охоплює механізми надання соціальних послуг, розселення, інтеграції та підтримки у громаді. Важливою є робота центрів соціальних служб, мобільних команд, психологів та соціальних працівників, які здійснюють індивідуальний супровід сімей, допомагають у вирішенні побутових, правових та економічних проблем. Окрему роль відіграють програми житлової підтримки: тимчасове розміщення, соціальне житло, реконструкція гуртожитків, участь у проєктах розвитку житлового фонду. Також вагоме значення має доступ до медичних і освітніх послуг, включно з інклюзивними програмами для дітей та молоді з числа ВПО.

У сучасних умовах окремо формується інформаційно-цифрова складова, що забезпечує доступ ВПО до електронних сервісів: «Дія», Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, цифрових довідок, онлайн-запису на отримання соціальних послуг. Цифровізація дозволяє спростити доступ до соціальної допомоги, скоротити бюрократичні процедури та забезпечити прозорість взаємодії держави з громадянами. У цьому контексті важливою частиною цифрової інфраструктури стає інтеграція різних електронних ресурсів та платформ, що дозволяє створити єдиний простір отримання послуг для ВПО. Налагодження обміну даними між органами соціального захисту, службами зайнятості, медичними установами та гуманітарними організаціями сприяє оперативності прийняття рішень і мінімізує ризики дублювання інформації чи затримок у наданні підтримки.

Таким чином, система соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб є багаторівневою та комплексною структурою, що поєднує правові гарантії, інституційну взаємодію, фінансові інструменти та практичні механізми захисту і інтеграції. Її ефективність залежить від узгодженості дій державних органів, громад та міжнародних партнерів, а також від здатності адаптуватися до нових викликів, пов'язаних із масштабом переміщення та потребами населення.

1.2. Нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб

Нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні є одним із ключових елементів державної політики у сфері соціального захисту населення. З початком російської агресії 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, масштаби внутрішнього переміщення набули безпрецедентного характеру, що зумовило потребу у швидкому вдосконаленні правової бази. Правове регулювання статусу ВПО спрямоване на забезпечення їхнього доступу до соціальних послуг, матеріальної підтримки, житла, працевлаштування та інтеграції у приймаючі громади. Комплексність та динамічність законодавчих норм визначають здатність держави реагувати на гуманітарні виклики, пов'язані з міграційними процесами, та гарантувати дотримання базових прав постраждалого населення.

Центральним документом, який заклав основи правового статусу ВПО, є закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»[22]. Даний закон визначив поняття ВПО, порядок взяття на облік, забезпечення державними гарантіями, включно з отриманням адресної допомоги на проживання, доступом до соціальних та адміністративних послуг, освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та працевлаштування. Нормативна база закону неодноразово оновлювалася з урахуванням обставин, що змінювалися: механізм електронної довідки через застосунок «Дія», уточнення процедур перевірки фактичного місця проживання, упорядкування процесів обліку ВПО та удосконалення виплат переселенцям. Таким чином, закон став основою, на якій поступово вибудовувалася сучасна система державної підтримки ВПО.

Окрім того, даний закон детально регламентує порядок надання державної підтримки ВПО, зокрема щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання та комунальні послуги. У документі визначено категорії осіб, які мають право на таку допомогу, механізм її призначення та підстави для припинення або відмови. Уточнення до закону торкнулися питань перевірки

фактичного місця проживання ВПО, що дозволило державі ефективніше контролювати цільове використання бюджетних коштів, водночас зберігаючи соціальні гарантії для тих, хто дійсно їх потребує. Такий підхід сприяв підвищенню прозорості системи виплат та зменшенню випадків зловживань.

Окремий акцент у законі зроблено на забезпеченні доступу ВПО до соціальних, адміністративних та інших життєво важливих послуг. Даний документ гарантує переселенцям право на освіту, медичне обслуговування, пенсійне забезпечення, соціальні послуги та працевлаштування на рівних умовах з іншими громадянами України. У той же час закон передбачає пріоритетність отримання певних видів допомоги для найбільш вразливих категорій: дітей, людей з інвалідністю, осіб похилого віку. Завдяки цим нормам закон не лише визначає формальні права ВПО, а й створює механізми їх реальної реалізації, що є важливою передумовою соціальної стабільності та захисту прав внутрішньо переміщених осіб в умовах існуючих викликів.

Наведені положення закону також формують основу для міжвідомчої координації органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері підтримки внутрішньо переміщених осіб. Документ окреслює повноваження центральних органів виконавчої влади, органів соціального захисту, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у питаннях ведення обліку, надання допомоги та супроводу ВПО. Така чітка регламентація компетенцій сприяє налагодженню взаємодії між різними інституціями, що особливо важливо в умовах масштабного внутрішнього переміщення. Така координація дозволяє оперативно реагувати на нові потреби переселенців, уникати дублювання функцій та забезпечувати ефективний розподіл ресурсів.

Важливою складовою закону є також положення щодо захисту житлових прав ВПО, які включають можливість отримання тимчасового житла, поселення у місцях компактного проживання, а також участь у програмах довгострокового житлового забезпечення. У документі передбачено механізми розподілу тимчасового житла та критерії визначення осіб, які потребують таких умов у першу чергу. Завдяки цьому закон створює основу для поступового вирішення

житлової проблеми, яка залишається однією з найгостріших для переселенців, та забезпечує формування стабільного середовища для їх соціальної адаптації.

Окремої уваги заслуговують норми закону, що стосуються правового захисту та недопущення дискримінації ВПО. Документ гарантує рівні права переселенців у доступі до правосуддя, соціальних гарантій, участі у суспільному житті та отриманні адміністративних послуг. Закон також містить положення щодо відповідальності за порушення прав ВПО, що створює додаткові гарантії їхнього правового захисту. Таким чином, правовий статус внутрішньо переміщених осіб не лише формально визначається, а й підкріплюється механізмами захисту від можливих порушень.

Важливо підкреслити, що закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є динамічним інструментом, який постійно адаптується до реалій воєнного часу та потреб переселенців. Зміни, ухвалені у різні роки, демонструють прагнення держави підвищити ефективність підтримки, розширити можливості доступу до послуг, удосконалити облікові процедури та впровадити сучасні цифрові рішення. Завдяки еволюції цього закону поступово формується більш комплексна та стійка система підтримки ВПО, орієнтована на забезпечення їхніх базових прав, соціальної інтеграції та стабільного майбутнього.

Важливе місце у системі правового регулювання соціальної підтримки ВПО займають постанови Кабінету Міністрів України, які деталізують практичні механізми реалізації норм закону. Зокрема, постанова КМУ № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»[27] визначила порядок оформлення та видачі довідки ВПО, а постанова № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»[4] встановила правила надання адресної допомоги для покриття витрат на проживання і оплату житлово-комунальних послуг. З наближенням гуманітарної кризи 2022 року уряд ухвалив нові редакції постанов, що спростили процедури отримання виплат, розширили коло осіб, які мають право на допомогу, та посилили підтримку найбільш вразливих груп (сімей з дітьми, осіб з інвалідністю, літніх людей). Також було

впроваджено можливість подання заяв на допомогу онлайн, що сприяло цифровізації соціальних процесів і підвищило доступність державних сервісів.

Окрім того, постанова КМУ № 509 відіграє ключову роль у формуванні системи обліку внутрішньо переміщених осіб, адже саме вона визначає процедуру оформлення, видачі та ведення довідки ВПО. Документ деталізує порядок подання заяви, перелік необхідних документів, строки прийняття рішення та підстави для відмови у взятті на облік. Важливо, що постанова унормовує процедури не лише для уповноважених органів соціального захисту, а й для підрозділів ДМС та військових адміністрацій, що забезпечує єдиний підхід на всій території України. Завдяки чітко прописаним правилам система обліку стала прозорою, зрозумілою та уніфікованою, що особливо важливо в умовах масового переміщення населення.

Окреме значення постанова КМУ № 509 має у контексті впровадження електронних сервісів. Зокрема до неї неодноразово вносилися зміни, спрямовані на цифровізацію процесів обліку: можливість генерувати електронну довідку ВПО через застосунок «Дія», спрощений механізм оновлення даних та перевірки фактичного місця проживання. Це суттєво зменшило бюрократичне навантаження як на переселенців, так і на органи влади, а також забезпечило оперативність у наданні соціальних послуг. Таким чином, постанова КМУ № 509 не лише фіксує базові процедурні вимоги, а й виступає інструментом модернізації системи соціального захисту.

Щодо постанови КМУ № 332, то у свою чергу, вона регулює порядок надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання та оплату житлово-комунальних послуг. Документ визначає коло отримувачів, розміри допомоги, терміни призначення, а також підстави припинення виплат. Важливо, що ця постанова була кілька разів оновлена з урахуванням гуманітарної ситуації, зокрема після 2022 року, коли держава суттєво розширила право на допомогу та удосконалила механізм підтвердження потреби. Саме завдяки цим змінам фінансова підтримка стала

доступнішою та більш адресною, орієнтованою на соціально вразливі категорії населення.

Ключовим напрямом розвитку постанови КМУ № 332 стало запровадження онлайн-процедур подання заяв на отримання допомоги, що дало змогу значно спростити доступ переселенців до фінансової підтримки. Синхронізація даних з Єдиною інформаційною базою ВПО, а також автоматизована перевірка інформації дозволили підвищити точність призначення виплат та мінімізувати випадки зловживань. У результаті взаємодія між постановами КМУ № 509 і № 332 формує цілісну систему: перша забезпечує надійний облік ВПО, а друга – ефективний механізм соціальної підтримки, який ґрунтується на актуальних та перевірених даних.

Суттєвим елементом сучасного правового поля є Єдина інформаційна база даних про ВПО, створена на підставі постанови КМУ № 646 «Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб»[26] та інтегрована з державними реєстрами. Це дозволило забезпечити прозорість обліку, коректність виплат і зменшити ризики зловживань. Зокрема, розвиток цифрових інструментів, таких як мобільний застосунок «Дія» та електронні кабінети, полегшив отримання довідок, звернення за допомогою, онлайн-запис до центрів надання соціальних послуг і контроль за актуальністю даних. Таким чином, цифровізація стала важливим напрямом удосконалення державної політики підтримки ВПО.

Таким чином, постанова КМУ № 646 чітко визначає структуру та принципи функціонування Єдиної інформаційної бази даних про ВПО, встановлюючи порядок внесення, зберігання та оновлення даних. Документ передбачає обов'язковість фіксації ключових відомостей про переселенців, включно з їхнім фактичним місцем проживання, соціальним статусом, потребами та отриманими видами допомоги. Такий підхід забезпечує повноту інформації та дозволяє органам влади створювати реалістичну картину масштабів внутрішнього переміщення. Крім того, постанова встановлює процедури взаємодії між різними органами соціального захисту, міграційної служби, військовими адміністраціями

та іншими інституціями, що сприяє узгодженості роботи та прискорює процес обліку.

Важливим компонентом постанови є вимога щодо регулярного оновлення інформації, що гарантує актуальність бази та зменшує ризики помилок у призначенні соціальних виплат. Документ визначає строки подання оновлених даних, норми щодо підтвердження фактичного місця проживання та механізми перевірки достовірності зазначеної інформації. Така система створює умови для оперативного реагування на зміни у ситуації переселенців та дозволяє державі ефективніше планувати бюджетні видатки. Особливо це важливо в умовах воєнного стану, коли потреби сотень тисяч ВПО змінюються динамічно.

Постанова КМУ № 646 також встановлює порядок доступу до даних Єдиної інформаційної бази, визначаючи рівні доступу для різних категорій користувачів, зокрема працівників органів влади та соціальних служб. Цей підхід забезпечує баланс між відкритістю інформації та захистом персональних даних переселенців, що є важливим з точки зору безпеки та етичності. Водночас постанова дозволяє інтегрувати базу з іншими державними реєстрами, включно з реєстрами Міністерства соціальної політики, Пенсійного фонду та Державної міграційної служби. Така інтеграція сприяє підвищенню точності даних і значно оптимізує процеси перевірки.

На особливу увагу заслуговує можливість використання даних Єдиної інформаційної бази для аналітичних цілей, прогнозування та планування державної політики щодо ВПО. Постанова передбачає, що знеособлена інформація може застосовуватися для оцінки потреб переселенців у житлі, соціальних послугах, освітніх чи медичних ресурсах. Це створює підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та розробки програм підтримки, які відповідають реальним потребам людей. Таким чином, постанова КМУ № 646 стала важливим елементом цифрової трансформації системи соціального захисту ВПО та інструментом підвищення ефективності державної політики у сфері внутрішнього переміщення.

Далі розглянемо постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб»[24], що стала одним із ключових інструментів державної підтримки громадян, які були змушені покинути свої домівки внаслідок збройної агресії та небезпеки для життя. Даний документ визначає механізм відшкодування витрат фізичним та юридичним особам, що безоплатно надають житло для ВПО, тим самим сприяючи формуванню солідарної моделі допомоги. Держава, у свою чергу, забезпечує фінансове підкріплення такої ініціативи, щоб мінімізувати економічні втрати власників житла та стимулювати їх до участі у програмах тимчасового розміщення.

Особливу увагу у постанові приділено категоріям отримувачів компенсацій та умовам її надання. Компенсація передбачена для громадян, які надали житлові приміщення для розміщення ВПО без стягнення плати, а також для організацій, що забезпечують колективне поселення. При цьому Порядок чітко встановлює строки подання заяв, перелік необхідних документів, а також вимоги до підтвердження фактичного проживання внутрішньо переміщених осіб. Така деталізація процедур мінімізує можливість зловживань та створює прозорі правила взаємодії між державою, громадами та власниками житла.

Механізм компенсації включає визначення розміру відшкодування, яке розраховується відповідно до кількості прийнятих ВПО та тривалості їх перебування. Фінансування здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а відповідальними за адміністрування виплат є органи місцевого самоврядування та військові адміністрації. Така децентралізована модель управління дозволяє оперативно реагувати на потреби внутрішньо переміщених осіб у різних регіонах, враховуючи специфіку кожної територіальної громади. Крім того, це сприяє зміцненню взаємодії між центральними та місцевими органами влади в контексті соціального захисту ВПО.

У ширшому контексті дана постанова відіграє важливу роль у формуванні системи гуманітарної підтримки населення, що постраждало від війни. Вона не лише створює умови для забезпечення тимчасового житла, а й формує підґрунтя

для довгострокових соціальних програм адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Наявність чітких правил компенсації мотивує громадян до прояву солідарності, а державу до розбудови ефективних механізмів соціальної відповідальності. У підсумку постанова стає важливим елементом загальної політики підтримки ВПО, спрямованої на забезпечення їхнього гідного життя в умовах вимушеного переміщення.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» [25] спрямована на стимулювання працевлаштування ВПО та підтримку роботодавців у період воєнного стану. Документ визначив механізм відшкодування витрат, пов'язаних із заробітною платою внутрішньо переміщених осіб, забезпечив соціально-економічну інтеграцію таких осіб у місцеві громади. Зокрема, постановою регламентовано порядок подання роботодавцем документів для отримання компенсації, визначено строки її нарахування та умови, за яких виплата здійснюється. Таким чином, даний Порядок не лише сприяє зменшенню соціальної напруги серед переміщених осіб, але й підтримує економічну стабільність регіонів, що приймають ВПО.

Узагальнюючи, нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки ВПО в Україні є складною та багаторівневою системою, що постійно змінюється відповідно до соціально-економічних викликів та умов воєнного часу. Законодавство забезпечує фундамент для захисту прав ВПО, тоді як постанови уряду та підзаконні акти регулюють практичне впровадження державних гарантій. Поточні процеси модернізації спрямовані на цифровізацію соціальних сервісів, спрощення процедур, зменшення бюрократії, розширення інтеграційних можливостей та посилення міжвідомчої координації. Таким чином, формування ефективного правового середовища є умовою стійкості системи соціальної підтримки та важливим кроком до забезпечення гідного життя для мільйонів громадян, які були вимушено переміщені через війну.

Таблиця 1.1

Нормативно-правове забезпечення соціальної підтримки
внутрішньо переміщених осіб

Вид документу/ Суб'єкт прийняття	Назва	Дата/ №	Характеристика
Закон України. Верховна Рада України.	«Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»[22].	20.10.2014/ 1706-VII	Закріплено гарантії захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, які були вимушено переміщені.
Постанова Кабінет Міністрів України.	«Про облік внутрішньо переміщених осіб» [27].	1.10.2014/ 509	Визначено порядок оформлення та видачі довідки про взяття внутрішньо переміщеної особи на облік.
Постанова. Кабінет Міністрів України.	«Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»[4].	20.03.2022/ 332	Визначено процедуру призначення та виплати допомоги на проживання для внутрішньо переміщених осіб.
Постанова. Кабінет Міністрів України.	«Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» [26].	22.09.2016/ 646	Встановлено правила формування, функціонування та доступу до даних, що містяться в Єдиній інформаційній базі про внутрішньо переміщених осіб.
Постанова. Кабінет Міністрів України.	«Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб»[24].	19.03.2022/ 331	Визначено механізм відшкодування витрат на комунальні послуги для сімей, що надали прихисток внутрішньо переміщеним особам у своїх домівках.
Постанова Кабінету Міністрів України від	«Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні»[25].	20.03.2022/ 331	Установлено механізм відшкодування витрат, пов'язаних із працевлаштуванням внутрішньо переміщених осіб.
Розпорядження. Кабінет Міністрів України.	«Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «Підтримка»»[23].	06.03.2022/ 204-р	Визначено перелік територій, на яких платники ЄСВ мають можливість отримувати соціальну допомогу через сервіс «Дія».

1.3. Міжнародний досвід соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб

Проблема внутрішньо переміщених осіб є однією з найактуальніших у сучасному світі, особливо у країнах, що пережили збройні конфлікти, природні катастрофи або соціально-економічні кризи. ВПО належать до категорії вразливих груп населення, які потребують комплексної державної підтримки, соціального захисту та інтеграції у нові громади. Незважаючи на те, що внутрішнє переміщення не передбачає зміни громадянства, переселенці часто стикаються з проблемами доступу до житла, освіти, охорони здоров'я та працевлаштування.

Досвід різних держав, які стикалися з масштабними внутрішніми переселеннями, є надзвичайно важливим для формування ефективних механізмів підтримки ВПО. Країни, такі як Грузія, Молдова, Азербайджан, Сербія, Вірменія та Туреччина, розробляли та впроваджували комплексні програми соціальної допомоги, житлового забезпечення та інтеграції переселенців у суспільне життя. Аналіз їхніх підходів дозволяє виділити ключові компоненти успішної політики та застосувати цей досвід для підвищення ефективності підтримки ВПО в інших країнах, зокрема й в Україні.

Проблема внутрішньо переміщених осіб в Грузії має довгу історію, пов'язану з конфліктами 1990-х років та війною 2008 року. За різними оцінками, кількість ВПО в країні сягає сотень тисяч осіб. Внаслідок цього уряд Грузії, за підтримки міжнародних організацій, розробив політику соціальної підтримки, що передбачає забезпечення житла, правову допомогу, економічну підтримку та інтеграцію переселенців у місцеві громади.

Одним із ключових напрямів соціальної підтримки є забезпечення житлом. Уряд Грузії ухвалив державну стратегію для ВПО, яка передбачала надання довгострокового житла або підтримку у поверненні до місць постійного проживання. З 2009 по 2011 роки було надано понад 7000 житлових приміщень та оформлено права власності для близько 6500 сімей переселенців. Наразі тривають програми будівництва та розселення ВПО у Тбілісі, Кутаїсі, Буржомі, Зугдіді та

Руставі, що передбачає забезпечення житлом понад 6 000 сімей у межах програми на 2025–2028 роки[43].

Важливим компонентом підтримки є правова допомога та доступ до соціальних послуг. З 2010 року, за ініціативи UN Women та відповідного міністерства, у регіонах були створені юридичні клініки для ВПО, де переселенці могли отримати безоплатну допомогу з питань житла, земельних прав, соціальних виплат та працевлаштування. Понад 28000 переселенців скористалися цією підтримкою, що сприяло захисту їхніх прав та інтеграції у громади. Співпраця держави з міжнародними організаціями, такими як Council of Europe та UNHCR, дозволяє моніторити дотримання прав ВПО та оперативно реагувати на порушення.

Особливу увагу в Грузії приділяють адаптації ВПО у кризових умовах. Під час пандемії COVID-19 UNDP забезпечував переселенців засобами захисту, продуктовими та гігієнічними наборами, дезінфікував колективні центри та організовував e-learning центри для навчання та роботи дистанційно. Програми також передбачали підтримку малого бізнесу, особливо для жінок та молоді, що сприяло економічній стабільності та самозайнятості ВПО[37].

Економічна підтримка ВПО у Грузії включає програми розвитку доходів та самозайнятості. У співпраці з FAO та міністерством відповідні програми надають гранти на розвиток сільського господарства, садівництва, тваринництва та іншої діяльності, спрямованої на підвищення економічної спроможності переселенців. Гранти становлять від 2500 до 5000 ларі та мають на меті стимулювати довгострокову зайнятість та інтеграцію ВПО у приймаючі громади [39].

Досвід Грузії демонструє, що комплексний підхід, який охоплює житло, правову допомогу, економічну підтримку та адаптацію у кризових умовах, є ефективним для інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Водночас він вказує на необхідність тривалих програм підтримки та активної співпраці з міжнародними організаціями для забезпечення повного захисту прав ВПО та їх соціальної стабілізації

Проблема внутрішньо переміщених осіб у Молдові зумовлена тривалою політичною нестабільністю та конфліктами, зокрема в Придністровському регіоні. Люди, змушені залишати свої домівки, часто опиняються поза правовою захищеністю, без гарантій на житло, соціальну допомогу та доступ до базових послуг.

З початком масової хвилі переселенців з України Молдова адаптувала свої підходи, запровадивши режим тимчасового захисту (Temporary Protection, TP). Цей режим надає можливість отримати легальний статус, доступ до житла, роботи, освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Тимчасовий захист забезпечив розміщення у центрах для потребуючих та доступ до первинної допомоги, що дозволило багатьом переселенцям інтегруватися у суспільство.

Водночас ті, хто залишив Придністров'я, часто залишаються без чітко визначеного правового статусу. Вони не визнаються біженцями і не мають механізмів доступу до державної підтримки. Відсутність законодавчого закріплення статусу ВПО ускладнює доступ до житла, соціальних послуг, працевлаштування та медичної допомоги [42].

У практичному плані значну роль у підтримці переселенців відіграють міжнародні та громадські організації. La Strada Moldova проводить моніторинг доступності послуг для переміщених осіб і надає інформацію про ризики експлуатації та торгівлі людьми. Caritas Moldova займається гуманітарною допомогою, соціальним захистом і підтримкою вразливих груп. Ці організації забезпечують інформаційну підтримку, допомогу з документами, гуманітарні виплати, соціальні послуги та правозахисну діяльність.

Таким чином, досвід Молдови демонструє наявність державних і громадських механізмів підтримки переселенців, зокрема тимчасового захисту для осіб, що прибули з України. Водночас відсутність сталих механізмів для внутрішньо переміщених осіб із Придністров'я залишається викликом для системи соціальної підтримки в країні.

Кількість внутрішньо переміщених осіб в Азербайджані є однією з наймасштабніших у Європі та пострадянському регіоні. Унаслідок конфлікту в

Нагірному Карабасі, що тривав з початку 1990-х років, країна отримала понад мільйон біженців та ВПО, що потребували комплексного соціального захисту та довгострокових державних рішень. Значний масштаб проблеми змусив Азербайджан сформувати цілісну державну політику, спрямовану на забезпечення соціальних гарантій, житлових програм та створення інфраструктури для інтеграції переміщених осіб.

Основу соціальної підтримки ВПО в Азербайджані становлять спеціальні державні програми, фінансовані з Державного нафтового фонду, що дало можливість реалізовувати великі житлові проєкти. Держава активно будувала нові поселення, багатоквартирні будинки та соціальні об'єкти, забезпечуючи переселенців житлом, комунальними послугами, школами, медичними пунктами та іншою необхідною інфраструктурою. Такий підхід суттєво відрізняє азербайджанську практику від багатьох інших держав, де акцент робиться переважно на грошових виплатах, а не на масштабному житловому будівництві.

Соціальний захист ВПО в Азербайджані включає щомісячні грошові виплати, пільги на оплату комунальних послуг, забезпечення доступу до медичної допомоги, освіти та працевлаштування. Уряд також розробив спеціальні податкові та економічні стимули для роботодавців, які наймають ВПО, що сприяє їх економічній інтеграції. Окремі програми спрямовані на підтримку жінок та дітей серед переселенців, забезпечення психологічної допомоги та соціальних послуг у громадах[45].

Важливою частиною політики є співпраця з міжнародними організаціями, зокрема ООН, UNHCR, Світовим банком та Міжнародною організацією з міграції. Ці інституції підтримують країну в розвитку соціальної інфраструктури, моніторингу умов проживання ВПО та впровадженні стандартів захисту прав людини. Міжнародні проєкти спрямовані на покращення умов життя переселенців, підвищення їх економічної самостійності та розвиток місцевих громад, у яких вони проживають.

Таким чином, досвід Азербайджану демонструє модель державоцентричної підтримки внутрішньо переміщених осіб, у якій ключова роль належить

масштабним житловим програмам, соціальним гарантіям та активній участі міжнародних партнерів. Значний фінансовий ресурс, поєднаний із системним підходом, дав змогу країні створити одну з найрозвиненіших у регіоні структур підтримки ВПО, хоча повне вирішення проблеми залишається пов'язаним із ширшим політичним контекстом та процесами повернення населення до місць походження.

Внутрішньо переміщені особи в Сербії виникли внаслідок конфліктів на території колишньої Югославії, особливо після подій у Косово наприкінці 1990-х років. Сербія отримала одну з найбільших груп ВПО в Європі, що створило значне соціальне навантаження на державу та місцеві громади. Значна частина переміщених осіб тривалий час проживала у колективних центрах або тимчасових поселеннях із обмеженим доступом до базових послуг, що вимагало від держави формування комплексної системи підтримки.

Державна політика Сербії щодо ВПО спрямована на забезпечення житлом, соціальною допомогою та інтеграцією у місцеві громади. Уряд поступово закрив колективні центри, пропонуючи переселенцям альтернативні рішення, а саме житлові ваучери, соціальне житло, субсидії на придбання або ремонт будинків. Ці заходи реалізуються у співпраці з міжнародними партнерами та в рамках таких програм, як Regional Housing Programme (RHP), що має на меті забезпечити сталими житловими умовами постраждалих від конфліктів у регіоні Західних Балкан.

Соціальна підтримка ВПО включає доступ до медичних і соціальних послуг, освітніх програм, працевлаштування та специфічних допомог для вразливих груп. Особливий акцент робиться на підтримці літніх людей, осіб з інвалідністю та сімей із дітьми, які часто не мають достатніх ресурсів для самостійного забезпечення житлом і стабільним доходом. Програми зайнятості для ВПО передбачають професійні курси, мікрогранти для започаткування малого бізнесу та консультаційні центри служби зайнятості, що сприяє економічній інтеграції переселенців[46].

Важливою складовою системи підтримки є багаторівнева співпраця уряду з міжнародними організаціями, серед яких UNHCR, IOM, Європейський Союз та Рада Європи. Завдяки міжнародній допомозі Сербія реалізує житлові проєкти, програми соціальної інтеграції та ініціативи з підвищення стійкості громад, що приймають ВПО. Міжнародні партнерства дозволяють забезпечити не лише інфраструктурні покращення, а й удосконалення соціальної політики з урахуванням європейських стандартів захисту прав людини.

У результаті Сербія сформувала комплексну систему підтримки внутрішньо переміщених осіб, де поєднано державні програми, соціальні гарантії та міжнародне співробітництво. Незважаючи на те, що повне вирішення проблеми ВПО є тривалим процесом, країна поступово забезпечує населення, яке постраждало від конфлікту, більш стабільними життєвими умовами та можливостями для інтеграції у суспільство. Досвід Сербії демонструє ефективність поєднання державних інвестицій, реформ у сфері соціальної політики та підтримки міжнародних інституцій, що разом формують основу для комплексного захисту ВПО.

Міграційні процеси у Вірменії мають тривалий характер і значною мірою пов'язані з конфліктом у Нагірному Карабасі та періодичними ескалаціями насильства. Унаслідок збройних протистоянь у країну перемістилися десятки тисяч осіб, що вимагало від держави формування системи гуманітарного реагування та соціальної підтримки. Починаючи з 1990-х років і до найновішої хвилі переміщень 2020–2023 років, Вірменія опинилася перед необхідністю забезпечити переселенців житлом, соціальним супроводом та доступом до базових послуг.

Державна політика Вірменії щодо ВПО включає надання перлинної екстреної допомоги, соціальних виплат, а також тимчасового житла для новоприбулих сімей. Значну увагу приділено житловому забезпеченню: держава реалізує програми з виділення субсидій на оренду житла, ремонт пошкоджених будинків та будівництво нових соціальних квартир. Після ескалації 2020 року уряд ухвалив низку рішень щодо підтримки переміщених осіб, зокрема програму

компенсацій та дотацій для сімей із дітьми, осіб з інвалідністю й інших вразливих категорій.

Важливу роль у системі підтримки ВПО відіграють програми зайнятості та економічної інтеграції. Для переселенців створювалися спеціальні можливості перекваліфікації, надання грантів для мікробізнесу та консультацій з розвитку підприємництва. Такі заходи реалізовувалися не лише центральним урядом, а й місцевими громадами, що приймали значну кількість переміщених осіб, забезпечуючи їх доступом до шкіл, медичних закладів та соціальних служб. Акцент робився і на підтримці освітньої інтеграції дітей, включаючи додаткові програми адаптації та психологічну допомогу[46].

Суттєвою складовою вірменської системи підтримки ВПО є співпраця з міжнародними організаціями, зокрема ООН, UNHCR, IOM, Червоним Хрестом, ЄС та рядом міжнародних гуманітарних фондів. Ці інституції забезпечують фінансову допомогу, тимчасове житло, продуктові програми, психологічну підтримку, а також сприяють удосконаленню механізмів захисту прав переселенців. У рамках спільних проєктів проводяться оцінки потреб, удосконалюються механізми соціальної політики та зміцнюється потенціал державних і громадських структур, які безпосередньо працюють з ВПО.

Таким чином, досвід Вірменії демонструє поєднання державних програм підтримки, активної діяльності громад та вагомої міжнародної допомоги. Країна сформувала багаторівневу систему соціального захисту переміщених осіб, що охоплює житлові, економічні, соціальні та гуманітарні компоненти. Незважаючи на складну політичну ситуацію і високий рівень навантаження на державні ресурси, Вірменія продовжує розвивати комплексну модель підтримки ВПО, орієнтовану на забезпечення базових потреб, інтеграцію та довгострокову стабільність.

Колумбія протягом кількох десятиліть переживає одну з найбільших гуманітарних криз, пов'язаних із внутрішнім переміщенням населення. Збройний конфлікт між урядом, повстанськими угрупованнями та кримінальними формуваннями спричинив вимушене переміщення мільйонів громадян, що

зробило країну однією з світових лідерів за кількістю ВПО. Системні масштаби проблеми змусили державу сформувати розгалужену правову та інституційну інфраструктуру для захисту й підтримки постраждалих груп населення.

Ключовим нормативним актом, що визначає політику щодо ВПО у Колумбії, став Закон № 1448 «Про жертви конфлікту» (2011 р.), який закріпив механізми визнання статусу переміщених осіб та їхніх прав на відшкодування, соціальний захист і повернення на місця проживання. Закон ввів національну реєстрацію жертв, гарантії доступу до житла, медицини, освіти та соціальної допомоги. Важливою складовою став механізм відновлення прав на землю, що дозволяє переселенцям повернути втрачені території або отримати компенсацію.

Система соціальної підтримки ВПО у Колумбії передбачає різні види допомоги: грошові виплати, гуманітарні пакети, забезпечення тимчасовим житлом, програми зайнятості та психологічну підтримку. Уряд реалізує довгострокові програми інтеграції, спрямовані на економічну стабілізацію переселенців, зокрема гранти на розвиток малого бізнесу, професійне навчання та сприяння працевлаштуванню. Особливу увагу приділено жінкам, дітям і корінним громадам, які найчастіше стають жертвами насильства та експлуатації[46].

Важливу роль у підтримці ВПО відіграють міжнародні організації — UNHCR, IOM, UNICEF, WFP та численні неурядові структури. Вони допомагають у гуманітарних програмах, відновленні інфраструктури, формуванні центрів підтримки жертв насильства та моніторингу прав людини. Міжнародні партнери сприяють удосконаленню державної політики, впровадженню сучасних методик роботи з постраждалими громадами та підвищенню спроможності місцевих органів влади ефективно реагувати на потреби ВПО.

Таким чином, досвід Колумбії демонструє інтегровану модель підтримки внутрішньо переміщених осіб, що поєднує комплексне законодавче регулювання, широку систему соціальних гарантій та активну участь міжнародних партнерів. Незважаючи на значні виклики, країна виробила одну з найбільш розвинених систем захисту ВПО у світі, орієнтовану на відновлення прав, гуманітарну підтримку та довгострокову інтеграцію постраждалих громад.

Таблиця 1.2

Міжнародні особливості соціальної підтримки ВПО

Країна	Особливості
Грузія	Держава реалізує комплексну систему підтримки ВПО, що включає довгострокові програми забезпечення житлом, реконструкцію пошкоджених будинків та компенсаційні механізми для сімей, які втратили власність. Окрему увагу приділено інтеграції ВПО у життя громад, розвитку інфраструктури, підтримці зайнятості, професійній перепідготовці та розширенню можливостей для соціально-економічної адаптації.
Молдова	Функціонують спеціалізовані центри тимчасового розміщення, що забезпечують базові умови життя, правовий супровід, психологічну підтримку та соціальні послуги. Міжнародні організації активно долучаються до фінансування програм, серед яких гуманітарна допомога, підтримка вразливих груп, адаптація дітей та сприяння доступу до медичних і соціальних сервісів.
Азербайджан	Держава інвестує значні ресурси у будівництво житлових комплексів для ВПО, створюючи умови для стабільного проживання та соціальної інтеграції. Паралельно розвиваються програми професійної освіти, підтримки підприємництва, забезпечення зайнятості та формування інфраструктури у нових поселеннях.
Сербія	Реалізуються масштабні програми реконструкції та придбання житла, що дозволяють ВПО повернутися до стабільних умов життя. Державна підтримка доповнюється підтримкою міжнародних партнерів, які забезпечують фінансування, гуманітарну допомогу та розвиток соціальних і економічних можливостей внутрішньо переміщених осіб.
Вірменія	Система соціальної підтримки ВПО охоплює психологічну реабілітацію, соціальний супровід, надання консультацій та створення умов для адаптації постраждалих сімей. Запроваджені програми компенсацій, житлових сертифікатів, підтримки зайнятості та відновлення базових соціальних функцій у громадах.
Колумбія	Колумбія має найбільшу кількість ВПО у світі, тому акцент робиться на захисті прав людини, наданні допомоги в отриманні документів та доступу до соціальних послуг. Держава реалізує програми соціально-економічної реінтеграції, працевлаштування, освіти, а також заходи з підтримки жінок і дітей, постраждалих від конфліктів.
Сирія	Умови затяжного конфлікту зумовлюють необхідність значної гуманітарної підтримки, що включає тимчасові притулки, харчові набори, мобільні медичні бригади та програми порятунку цивільного населення. Міжнародні організації виконують ключову роль у забезпеченні життєво необхідних ресурсів, координації евакуації та стабілізаційних заходів.
Ірак	Програми спрямовані на відновлення критичної інфраструктури, зокрема освіти, водопостачання та медичних сервісів, у громадах, що постраждали від бойових дій. Підтримка сімей передбачає допомогу у поверненні до безпечних районів, забезпечення базових послуг, психологічну підтримку та соціально-економічну адаптацію.
Нігерія	Польові гуманітарні центри забезпечують внутрішньо переміщених осіб тимчасовим житлом, медичною допомогою, охороною та засобами першої необхідності. Особлива увага приділяється захисту жінок і дітей, реабілітації постраждалих, забезпеченню безпеки та реалізації програм довгострокової стабілізації.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Стан соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні

Внутрішнє переміщення населення в Україні залишається одним із наймасштабніших викликів після 2022 року. За різними оцінками, у середині 2024 року кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб становила приблизно 3,6 млн осіб, тоді як на початку 2025 року деякі аналітичні звіти та офіційні джерела вказували на понад 4,5 млн. осіб, що пов'язано з динамікою нових переміщень, повторних переміщень та різними методиками підрахунку. Окрім того, понад 6,8 млн. українців виїхали за кордон. Ці відмінності підкреслюють необхідність використання кількох джерел при аналізі ситуації [38].

За демографічною структурою та економічними показниками, ВПО суттєво відрізняються від середньостатистичного населення: серед них високий відсоток домогосподарств із залежністю від соціальної допомоги, підвищена частка людей похилого віку, сімей з дітьми та осіб з інвалідністю. Дослідження International Organization for Migration (Міжнародна організація з міграції) показали, що понад половина домогосподарств ВПО у 2025 році покладалася на гуманітарну допомогу як на значну частину свого доходу; багато родин також повідомляли про незадовільну якість та тривалість джерел доходу. Це ускладнює процес соціальної інтеграції та повернення до стабільного економічного життя.

За оцінками Міжнародної організації з міграції найбільше ВПО зосереджено у Дніпропетровській (15%) та Харківській (13%) областях, тоді як найбільша частка переселенців походить із Донецької області (28%). Найактивніші внутрішньообласні переміщення й надалі фіксуються у Херсонській (93%), Донецькій (86%), Запорізькій (85%) та Харківській (83%) областях[6].

Станом на жовтень 2024 року кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні демонструє значну регіональну нерівномірність, що відображає

відмінності у рівні безпеки, інфраструктурних можливостях та близькості областей до зон активних бойових дій. Окремо виділяється категорія ВПО з невідомим місцем проживання в Україні – 12 тис. осіб, що свідчить про труднощі обліку окремих груп населення під час воєнного стану та високу мобільність переселенців (рис. 2.1).

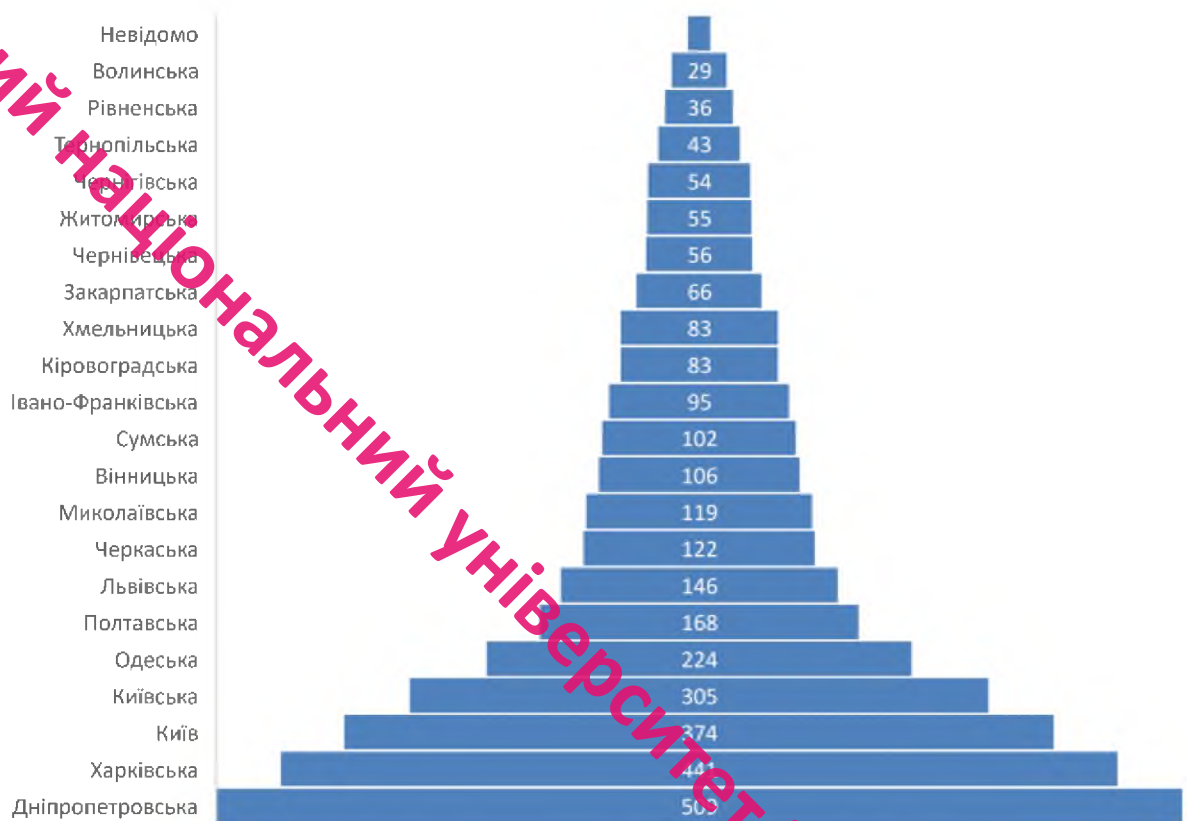

Рис. 2.1 – Кількість внутрішньо переміщених осіб в розрізі регіонів станом на жовтень 2024 року, тис. осіб [6]

Найменші показники спостерігаються у західних та частині північних областей: у Волинській області проживає 29 тис. ВПО, у Рівненській – 36 тис., Тернопільській – 43 тис., Чернігівській – 54 тис., Житомирській – 55 тис., Чернівецькій – 56 тис., а в Закарпатській – 66 тис. Така ситуація зумовлена як обмеженими житловими можливостями деяких регіонів, так і перерозподілом переселенців на користь більш економічно розвинених областей. До областей із

помірним рівнем розселення належать Хмельницька та Кіровоградська (по 83 тис.), Івано-Франківська (95 тис.), Сумська (102 тис.) та Вінницька (106 тис.), які виконують стабільну приймаючу та транзитну функцію.

У центральних та південних регіонах фіксуються середні показники кількості ВПО. Так, у Миколаївській області зареєстровано 119 тис. переселенців, у Черкаській – 122 тис. Львівська область, яка є одним із найпотужніших центрів підтримки ВПО, має 146 тис. осіб, тоді як Полтавська область – 168 тис. Одеська область, важливий логістичний та транспортний центр, прийняла 224 тис. переселенців, що відображає її стратегічну роль у гуманітарних та евакуаційних процесах[6].

Найбільш значна кількість ВПО зосереджена у великих урбанізованих та східних регіонах. Київська область прийняла 305 тис. осіб, а столиця – 374 тис., що зумовлено високою концентрацією робочих місць, соціальних сервісів і гуманітарної інфраструктури. Ще більша кількість ВПО зафіксована у Харківській області – 441 тис., незважаючи на її наближеність до бойових дій, що підкреслює масштаб переселення в межах регіону. Найбільший показник серед усіх областей має Дніпропетровська область – 509 тис. осіб, яка виконує ключову роль як гуманітарний та логістичний хаб центральної та східної частини України.

Переважну частину внутрішньо переміщених осіб становлять жінки – 57%, тоді як чоловіки складають 43%. Хоча більшість переселенців (51%) є людьми працездатного віку, значна частка – 24% припадає на дітей, а ще 25% – на осіб віком від 60 років і старше [6].

Станом на жовтень 2024 року структура внутрішньо переміщених осіб за статтю та віком демонструє суттєві відмінності між чоловіками та жінками, що відображає як демографічні особливості переміщення, так і соціальні наслідки війни. Загальна кількість внутрішньо переміщених чоловіків становить 1289 тис. осіб, тоді як кількість жінок є вищою – 1725 тис. осіб, що свідчить про переважання жінок у загальній структурі ВПО та підкреслює їхню більшу мобільність і залученість до процесів евакуації разом із дітьми та літніми родичами (рис. 2.2).

Найбільш чисельною категорією серед обох статей є особи похилого віку (60+ років). Серед чоловіків ця група налічує 290 тис. осіб (22,5%), тоді як серед жінок – 449 тис. осіб (26,0%). Значна присутність літніх жінок пояснюється як більшою тривалістю життя, так і тим, що вони частіше залишають зони бойових дій у складі родинних груп. Водночас помітну частку становлять особи середнього працездатного віку: у віковій групі 50-59 років перебуває 152 тис. чоловіків (11,8%) та 229 тис. жінок (13,3%), а у групі 40-49 років – 154 тис. чоловіків (11,9%) та 245 тис. жінок (14,2%), що вказує на високу частку економічно активного населення серед переселенців [6].

Працездатні групи дорослих також займають вагоме місце у структурі ВПО. Серед осіб віком 30-39 років зафіксовано 181 тис. чоловіків (14,0%) та 270 тис. жінок (15,7%), що робить цю категорію однією з ключових у процесах внутрішнього переміщення, адже саме ці люди найчастіше відповідають за догляд за дітьми та забезпечення адаптації родин. У віковій групі 18-29 років кількість становить 148 тис. чоловіків (11,5%) та 174 тис. жінок (10,1%), що демонструє відносно збалансовану участь молоді у процесах переміщення, хоча й із невеликою перевагою жінок в абсолютних показниках.

Дитячі вікові групи складають значну частину загальної структури ВПО. Серед підлітків віком 10-17 років зафіксовано по 184 тис. осіб як серед хлопців, так і серед дівчат, однак у відносних частках частка хлопців вища (14,3% проти 10,7%). У групі дітей 5-9 років налічується 110 тис. хлопчиків (8,5%) та 106 тис. дівчаток (6,1%), а серед дітей віком 1-4 роки – 64 тис. хлопчиків (5,0%) та 54 тис. дівчаток (3,1%). Найменшою за чисельністю залишається група немовлят до одного року – 6 тис. хлопчиків (0,5%) і 14 тис. дівчаток (0,8%), що пояснюється як демографічними тенденціями, так і особливостями евакуації сімей із немовлятами [6].

Таким чином, віково-статева структура внутрішньо переміщених осіб у жовтні 2024 року свідчить про домінування жінок у майже всіх вікових групах, особливо серед літніх та осіб середнього віку, а також про суттєву частку дітей і молоді у загальній чисельності ВПО. Така структура формує підвищене

навантаження на системи охорони здоров'я, соціального захисту, освіти та обслуговування, а також визначає специфіку потреб і форм державної підтримки для різних категорій переселенців.

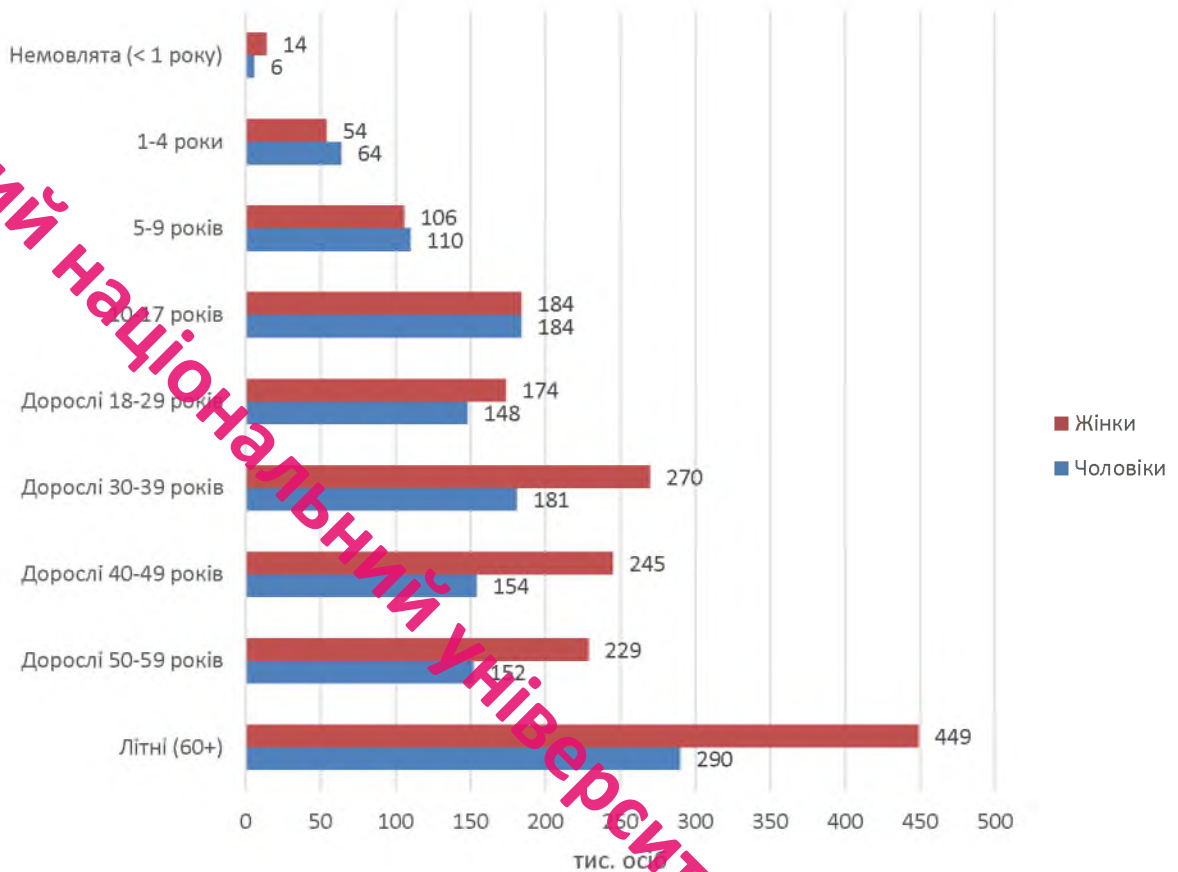

Рис. 2.2 – Кількість внутрішньо переміщених осіб за статтю та віковими групами станом на жовтень 2024 року [6]

Згідно даних Міжнародної організації з міграції станом на жовтень 2024 року серед домогосподарств ВПО 7% становлять неповні сім'ї, де є лише одна доросла особа та діти віком до 17 років. Переважна частина переселенців (80%) висловлює намір залишатися за нинішньою адресою проживання щонайменше протягом найближчих трьох місяців, тоді як 13% розглядають можливість повернення. Серед тих, хто замислюється про повернення, 62% заявляють, що зроблять це лише після завершення війни [6].

Після початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року 10% ВПО провели мінімум два тижні за кордоном. Загалом 80% внутрішньо переміщених осіб перебувають у стані переміщення понад рік, а медіанна тривалість їхнього переміщення сьогодні становить два роки і три місяці.

Дослідження Міжнародна організація з міграції свідчать, що найактуальнішими потребами ВПО є павербанки та генератори (26%), можливості для заробітку (10%) і лікарські засоби (9%). Водночас значна частина внутрішньо переміщених осіб продовжує покладатися на різні стратегії подолання фінансових труднощів. Про застосування екстрених механізмів виживання повідомили 24% внутрішньо переміщених осіб, що суттєво більше порівняно з 16% серед непереміщеного населення [6].

Зазначимо, що ключовим елементом соціальної підтримки ВПО є фінансові виплати. Зокрема, уряд та місцеві органи влади продовжують виплачувати різні види допомог: щомісячні соціальні виплати, компенсації за тимчасове розміщення, адресну допомогу певним вразливим категоріям. У листопаді 2024 року уряд ухвалив додаткові тимчасові заходи (зимову допомогу, одноразові виплати для певних категорій дітей серед ВПО), що мали полегшити витрати домогосподарств у період загострення побутових потреб; такі заходи реалізовувалися через відповідні постанови й соціальні програми. Однак доступ до виплат часто ускладнювався бюрократичними перешкодами, відсутністю документів у частини ВПО та технічними проблемами в реєстрації.

Житлове забезпечення ВПО є ще одною гострою проблемою. Так у 2024-2025 роках поєднувалися кілька підходів: тимчасове розміщення у гуртожитках/колективних центрах, програми житлових ваучерів, приватна оренда з компенсаціями, а також ініціативи міжнародних організацій щодо екстреного притулку. UNHCR та IOM відзначали, що програми забезпечення приватного житла (включно з ваучерами) допомогли частині сімей, проте попит значно перевищував пропозицію; одночасно велика частина ВПО проживала в житлі, яке не відповідає мінімальним стандартам або було тимчасовим рішенням. Крім того, частина ВПО почала повертатися до місць постійного проживання. Наприклад, у

2024 році деякі оцінки UNHCR вказували на мільйони повернень після короткочасного переміщення, але повернення часто відбувається на фоні руйнувань інфраструктури й невпевненості [38].

Окрім того, ринок праці та зайнятість ВПО залишаються проблемними. Дані парламентських аналітичних доповідей і досліджень центру зайнятості вказують на зростання числа ВПО, які зверталися до центрів зайнятості в 2024 році, а також на високий рівень неповної зайнятості, тимчасових контрактів і тіньової праці. Значна частина ВПО не мала доступу до стабільних робочих місць у місцевостях, куди вони переселилися; це створювало додаткову потребу в професійній перепідготовці, консультаціях і програмах підтримки працевлаштування. Хоча існували державні програми працевлаштування та професійного навчання, їх масштаб був недостатній у порівнянні з потребою [3].

Також в Україні проблемним залишається доступ до медичних, освітніх та соціальних послуг для ВПО. Зокрема, медична система через руйнування інфраструктури, переміщення персоналу та зростання навантаження не справляється зі своїми функціями. Так міжнародні агенції у 2024-2025 роках підкреслили необхідність розширення доступу до первинної допомоги, психосоціальної підтримки та спеціальних послуг для вразливих груп ВПО (дітей, людей з інвалідністю, людей з посттравматичним стресовим розладом). Окрім того, в деяких містах в освітній сфері місцеві школи та дитячі садки зазнали перевантаження, що впливало на інтеграцію дітей ВПО.

Необхідно зазначити, що роль міжнародної допомоги і неурядових організацій залишається вирішальною. Зокрема, UNHCR, IOM, OSCHA та низка інших донорських організацій продовжують фінансувати житлові, грошові, медичні та правові програми; водночас у 2024-2025 роках донорське фінансування зазнавало негативних змін, що позначалося на сталості соціальної підтримки ВПО в Україні. А зниження міжнародного фінансування загрожує скороченням обсягів грошової допомоги та житлових ініціатив. Таким чином стратегічна координація між державою та міжнародними партнерами є критичною для збереження базових послуг.

Аналіз ефективності соціальної підтримки ВПО в Україні показує кілька структурних недоліків:

- неупорядкованість та розрізненість реєстрів і даних, різні підрахунки ВПО (3,6 млн проти 4,6 млн) відображають різні методології та час зняття замірів;
- недостатня орієнтація на довгострокову інтеграцію, багато програм сконцентровані на екстреній допомозі, а не на створенні сталих умов для самозабезпечення;
- проблеми доступності виплат через документообіг або цифровий розрив;
- обмеженість житлового фонду для сталого розселення.

Такі висновки випливають із зіставлення звітів UNHCR, IOM, аналітичних центрів та урядових повідомлень.

Отже, стан соціальної підтримки ВПО в Україні у 2024-2025 роках це поєднання значних державних зусиль, масштабної міжнародної допомоги та залишкових прогалин у системі. Масштаб проблеми (мільйони ВПО), велика залежність частини домогосподарств від гуманітарної допомоги, дефіцит сталого житла та нерівності в доступі до послуг створюють складне політичне та гуманітарне поле. Досягнення більш сталого та інклюзивного підходу вимагатиме як технічних змін (реєстри, ваучери, цифровізація), так і політичних рішень (інвестиції в житло, розвиток ринку праці, довгострокові бюджети на соціальний захист).

Водночас усе більшою мірою постає потреба у зміщенні акцентів від екстреного реагування до інтеграційних стратегій, що передбачають не лише надання допомоги, а й підтримку самозайнятості, професійної перепідготовки та соціальної згуртованості громад. Посилення ролі територіальних громад, розвиток співпраці між органами влади, громадськими організаціями та бізнесом, а також упровадження підходів, орієнтованих на вразливі групи, здатні поступово зменшувати залежність ВПО від гуманітарних програм і формувати більш стійку модель соціальної підтримки.

2.2. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді

Луцька міська територіальна громада, розташована в західному регіоні України, відіграє роль не лише приймача транзитних груп, але й громади постійного проживання значної частини внутрішньо переміщених осіб. Особливостями місцевої системи соціальної підтримки є комбінація муніципальних заходів, обласних ініціатив та міжнародної допомоги, які формують спектр доступних послуг: реєстрація та довідки ВПО, адресна матеріальна допомога, соціальні послуги для вразливих груп, тимчасове житло, працевлаштування, освітні та інтеграційні програми, тощо...

За офіційними повідомленнями Волинської обласної державно адміністрації на початок 2024 року статус ВПО в області мали понад 46 тисяч осіб (понад 33 тисячі родин, з яких більш ніж 13 тисяч діти), причому серед зареєстрованих значна частина люди похилого віку, особи з інвалідністю та багатодітні сім'ї. Ця регіональна статистика показує, що Волинь залишалася одним із регіонів, які зберігали значну кількість ВПО у 2024 році. На рівні Луцької міської територіальної громади муніципальні оцінки в різні періоди коливалися: у період 2022-2023 років місцева влада декларувала близько 10 тисяч осіб, водночас пізніші згадки в джерелах датованих 2025 роком вже вказують понад 12 тисяч осіб, що свідчить про динаміку переміщень, часткові повернення та перерозподіл населення між громадами [5]. Така варіативність кількісних оцінок підкреслює потребу в регулярній актуалізації даних та уніфікації обліку на місцях.

Департамент соціальної політики Луцької міської ради організовує прийом та взяття на облік ВПО, видачу довідок для отримання державних виплат, а також надає локальні соціальні послуги: матеріальну допомогу для вразливих категорій, психологічну підтримку, групи адаптації, організацію харчування та інші заходи. Міська інфраструктура також пропонує інформаційні ресурси щодо послуг для ВПО, місця подачі документів та контакти відповідальних служб.

Упродовж 2024 року в Луцькій міській територіальній громаді призначення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам (ВПО)

характеризувалося помітною нерівномірністю як за кількістю отримувачів, так і за обсягами фінансування. Найбільші показники зафіксовано на початку року: у січні допомогу отримали 6836 осіб на загальну суму 21,29 млн грн, а в лютому – 6831 особа на 21,38 млн грн. Ці значення свідчать про високе навантаження на систему соціального захисту в зимовий період, коли потреба у державній підтримці традиційно зростає через підвищені витрати домогосподарств на житлово-комунальні послуги та базові потреби (рис. 2.3-2.4).

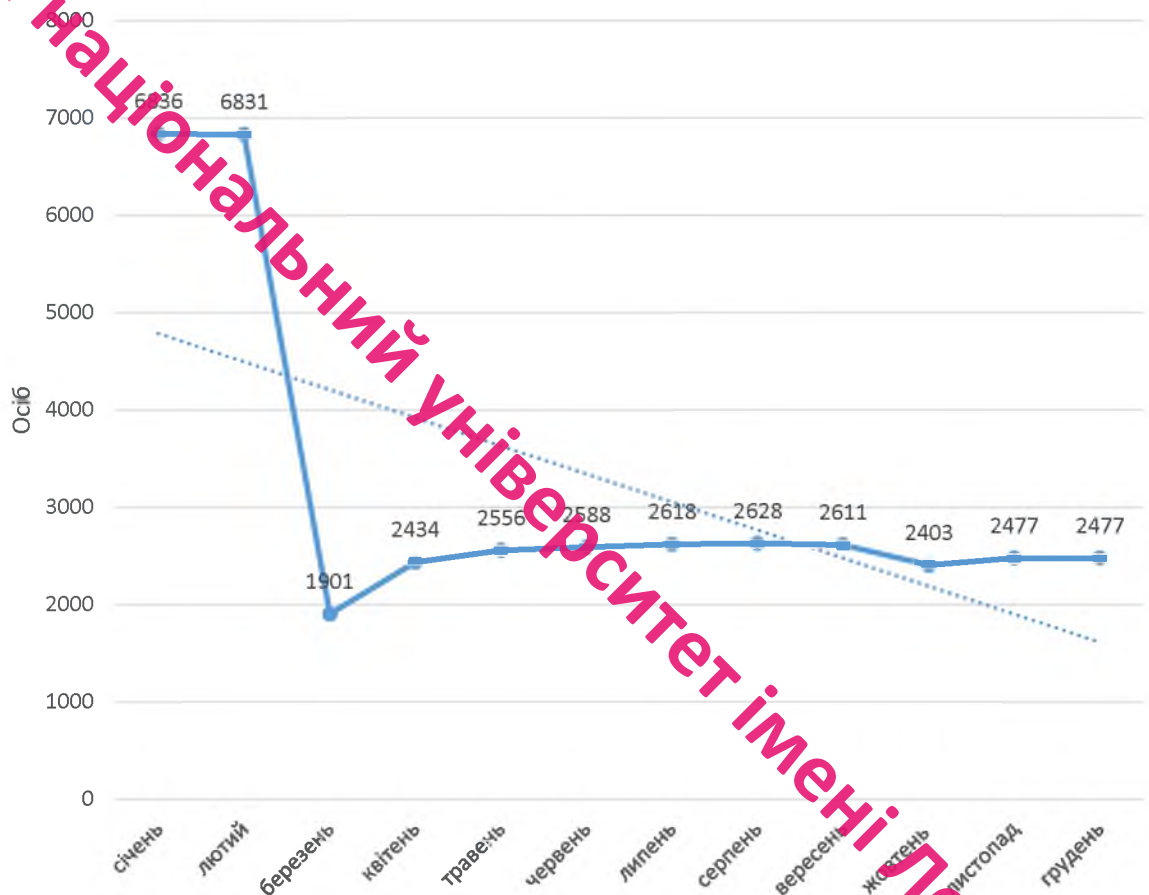

Рис. 2.3 – Динаміка та лінія тренду кількості внутрішньо переміщених осіб, яким призначено допомогу на проживання ВПО протягом 2024 року в Луцькій міській територіальній громаді [2]

Починаючи з березня, спостерігається різке зменшення кількості отримувачів допомоги до 1901 особи, а сума виплат скоротилася до 5,05 млн грн.

У квітні та травні відбулося поступове зростання показників: у квітні допомогу отримали 2434 особи на суму 11,63 млн грн, а в травні – 2556 осіб на 10,75 млн грн. Така динаміка може свідчити про уточнення реєстрів ВПО, проведення верифікації даних отримувачів допомоги та адаптацію місцевих органів соціального захисту до оновлених правил призначення виплат.

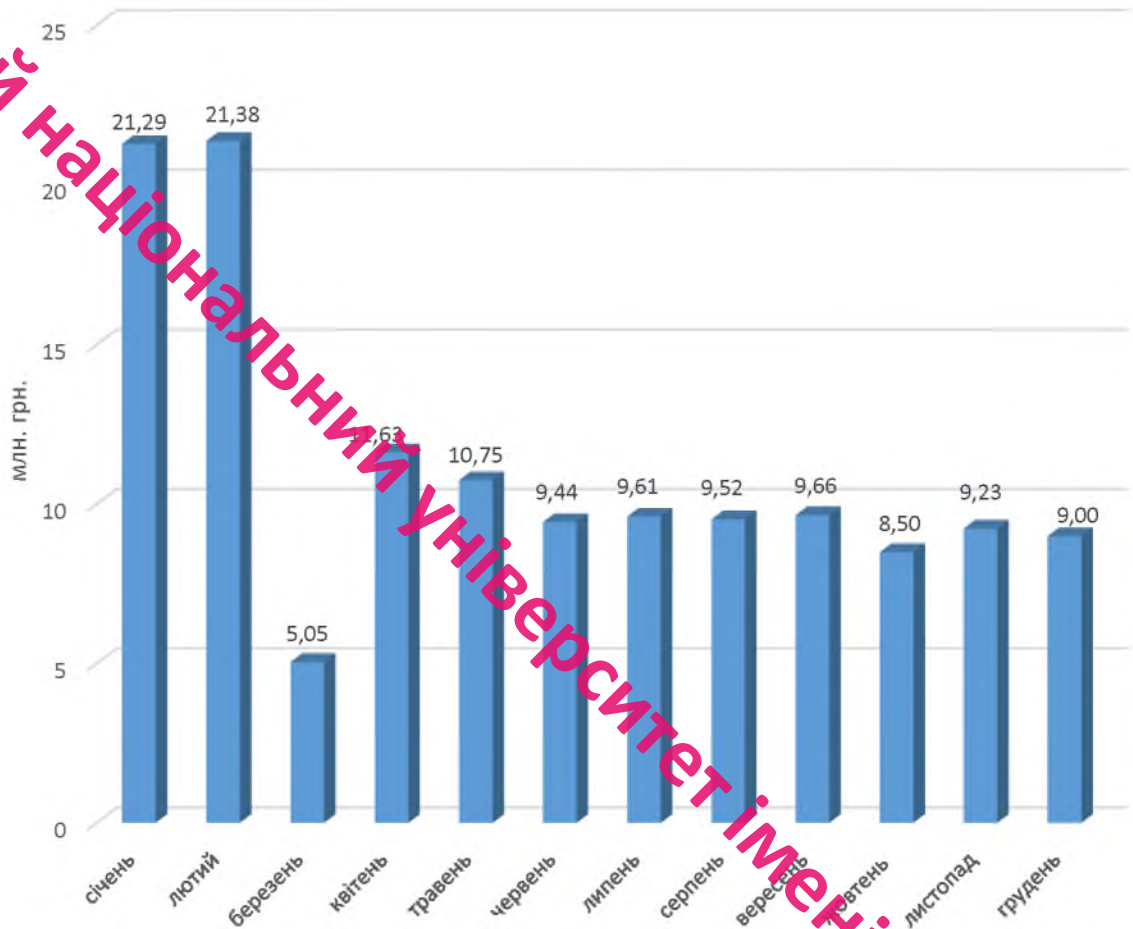

Рис. 2.4 – Виплата допомоги на проживання ВПО протягом 2024 року в Луцькій міській територіальній громаді [2]

У літні місяці 2024 року ситуація загалом стабілізувалася. У червні допомогу на проживання отримали 2588 осіб (9,44 млн грн), у липні – 2618 осіб (9,61 млн грн), а в серпні – 2628 осіб (9,52 млн грн). Вересень також характеризувався відносною сталістю: 2611 отримувачів допомоги та 9,66 млн грн виплат. Це свідчить про формування відносно стабільного контингенту ВПО, які

відповідали умовам отримання державної підтримки, та прогнозованість бюджетних видатків у цей період [2].

Восени та на початку зими знову простежується тенденція до зменшення кількості отримувачів допомоги. У жовтні підтримку отримали 2403 особи на суму 8,50 млн грн, у листопаді – 2477 осіб на 9,23 млн грн, а в грудні – також 2477 осіб, однак загальний обсяг фінансування знизився до 9,00 млн грн. Загалом динаміка призначення даної допомоги протягом 2024 року в Луцькій міській територіальній громаді відображає процес поступової оптимізації системи соціальної підтримки ВПО, поєднаний із адаптацією як самих отримувачів, так і органів влади до нових соціально-економічних умов.

Працівники департаменту соціальної політики ЛМР здійснюють розгляд, перевірку та внесення відомостей щодо власників житла, які тимчасово прихистили внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, у 2024 році усього зареєстровано 2275 звернень власників житлових приміщень, які тимчасово розмістили ВПО, щодо призначення компенсації (таблиця 2.1).

Подані у таблиці 2.1 дані свідчать про поступове зменшення масштабів програми компенсації витрат власникам житлових приміщень за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді протягом періоду з грудня 2023 по листопад 2024 року. У грудні 2023 року підтримку отримали 275 власників житла, а загальна сума виплат становила 338927,2 грн, що було найвищим показником за весь досліджуваний період і характеризувало активну фазу реалізації механізму компенсацій наприкінці року.

Упродовж перших місяців 2024 року простежується стабільна тенденція до скорочення як кількості отримувачів компенсації, так і загальних обсягів виплат. У січні 2024 року кількість власників житла, які отримали компенсацію, зменшилася до 254 осіб, а сума виплат – до 307 585,3 грн. У лютому ці показники продовжили знижуватися й становили відповідно 245 осіб та 274 884,5 грн. У березні спостерігалось незначне коливання суми виплат – вона зросла до 289 211,4 грн, попри скорочення кількості отримувачів до 230 осіб, що може свідчити

про зміну тривалості перебування ВПО або структури домогосподарств, які приймали переселенців.

Таблиця 2.1

Призначення власникам житлових приміщень компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб протягом 2023-2024 року в Луцькій міській територіальній громаді [2]

Місяць	Кількість власників житлових приміщень, осіб	Сума виплат, грн.
грудень (2023)	275	338927,2
січень	254	307585,3
лютий	245	274884,5
березень	230	289211,4
квітень	217	253704,3
травень	217	257736,5
червень	203	233986,3
липень	196	228935,0
серпень	190	219821,9
вересень	179	201285,6
жовтень	175	204475,9
листопад	169	187638,1

Навесні 2024 року відмічається тенденція до скорочення компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) ВПО. Зокрема, у квітні компенсації отримали 217 власників житла на загальну суму 253704,3 грн, а в травні кількість отримувачів залишилася незмінною – 217 осіб, проте обсяг виплат дещо зріс до 257 736,5 грн. У червні показники знову знизилися: 203 власники житла отримали компенсації на суму 233986,3 грн, що відображає подальше поступове зменшення навантаження на місцеву програму підтримки.

У літньо-осінній період 2024 року негативна динаміка збереглася. Так, у липні кількість власників житла, які скористалися програмою, скоротилася до 196

осіб, а сума виплат становила 228935 грн. У серпні ці показники зменшилися до 190 осіб та 219821,9 грн відповідно. У вересні зафіксовано подальше зниження – 179 власників житла та 201285,6 грн виплат, що свідчить про поступову стабілізацію житлової ситуації для частини ВПО або перехід до інших форм забезпечення житлом.

Завершальні місяці періоду демонструють збереження тенденції до скорочення обсягів підтримки. У жовтні 2024 року компенсацію отримали 175 власників житлових приміщень, а сума виплат становила 204475,9 грн. У листопаді кількість отримувачів зменшилася до 169 осіб, а загальний обсяг виплат – до 187638,1 грн. Загалом наведені дані відображають поступове зниження участі власників житла в програмі та скорочення фінансових витрат громади, що може бути пов'язано як із частковою адаптацією ВПО до нових умов проживання, так і зі змінами у державній політиці та фінансуванні програм підтримки.

Окрім того, працівники департаменту соціальної політики Луцької міської ради щомісячно розглядають та перевіряють звернення щодо отримання компенсації за спожиті житлово-комунальні послуги під час розміщення внутрішньо переміщених осіб у будівлях (приміщеннях) об'єктів державної, комунальної та приватної власності у період воєнного стану.

Необхідно зазначити, що у Програмі соціального захисту населення Луцької міської територіальної громади на 2023–2025 роки додатково передбачено заходи з підтримки ВПО, а саме організація харчування, тимчасове розміщення, соціальні послуги з реінтеграції. Документ містить конкретні цільові статті видатків і планові кількісні показники (наприклад, окремі заходи щодо забезпечення харчування чи підтримки певної кількості осіб у 2024–2025 роках), що показує наміри місцевої влади адаптувати соціальну політику до потреб внутрішньо переміщених осіб.

Аналіз локальної статистики показує, що серед ВПО у Волинській області суттєву частку становлять діти, пенсіонери, особи з інвалідністю та багатодітні сім'ї, тобто категорії, що вимагають адресної соціальної підтримки, додаткової

медичної допомоги, реабілітації, освітніх послуг, тощо... У Луцьку, як і в області загалом, гостро стоїть питання доступного житла для ВПО. А регіональна служба зайнятості фіксує відносно невелику частку працевлаштованих серед ВПО з групи осіб з інвалідністю, що підкреслює потребу у спеціалізованих програмах працевлаштування та професійної підготовки для ВПО. Одночасно з місцевими зусиллями, ВПО у Луцьку та області отримують підтримку через міжнародні гуманітарні організації (зокрема UNHCR та їх партнерів), які у 2024 році надали широкий спектр мультисекторальних послуг по країні: від грошової допомоги до житла й юридичної підтримки.

Отже, соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді у 2024–2025 роках набула системного характеру та стала важливим елементом місцевої соціальної політики. Громада змогла вибудувати базову інфраструктуру надання допомоги, яка охоплює адміністративний супровід, матеріальну підтримку, соціальні та психологічні послуги, а також окремі заходи з інтеграції ВПО у місцеве середовище. Поєднання ресурсів місцевого бюджету, державних програм та міжнародної гуманітарної допомоги дозволило забезпечити мінімально необхідний рівень соціального захисту для значної частини переміщених осіб.

Водночас результати 2024–2025 років свідчать про наявність низки системних проблем, серед яких ключовими залишаються питання забезпечення сталим житлом, стабільної зайнятості та тривалої соціальної адаптації ВПО. Недостатня узгодженість облікових даних між різними рівнями влади та обмежені фінансові ресурси громад зумовлюють фрагментарність окремих заходів підтримки. У перспективі подальший розвиток системи соціальної підтримки ВПО в Луцькій міській територіальній громаді потребує посилення міжвідомчої координації, розширення локальних цільових програм та стабільної державної і міжнародної підтримки. Саме комплексний та довгостроковий підхід здатен забезпечити ефективну інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у життя громади та підвищити рівень їх соціальної безпеки.

2.3. Рекомендації щодо вдосконалення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб

Внутрішньо переміщені особи в Україні вже багато років залишаються однією з найуразливіших категорій населення, а повномасштабна війна суттєво поглибила соціальні, економічні та психологічні проблеми цієї групи. Переміщення мільйонів людей з окупованих і прифронтових територій зумовило різке зростання навантаження на систему соціального захисту, органи місцевого самоврядування та інфраструктуру приймаючих громад. У цьому контексті питання вдосконалення соціальної підтримки ВПО набуває стратегічного значення, оскільки саме від ефективності державної політики залежить рівень соціальної стабільності, інтеграції переселенців у нові громади та відновлення їхнього повноцінного життя.

Одним із ключових напрямів удосконалення системи соціальної підтримки ВПО є підвищення адресності та справедливості соціальних виплат. Сьогодні існує потреба у більш гнучкому підході до визначення потреб переселенців із урахуванням їхнього матеріального стану, наявності житла, стану здоров'я та складу сім'ї. Запровадження сучасних механізмів оцінювання потреб домогосподарств дозволить уникнути формалізму та забезпечити спрямування бюджетних коштів саме тим громадянам, які перебувають у найскладніших життєвих обставинах. Важливим є також поступовий перехід від універсальної допомоги до системи соціального супроводу, що поєднує фінансову підтримку з консультаційними, психологічними та юридичними послугами (рис. 2.5).

Не менш важливим напрямом є розвиток житлових програм для ВПО. Наявність стабільного та безпечного житла є базовою умовою успішної інтеграції переселенців у приймаючі громади. Розширення програм пільгового кредитування, соціального орендного житла, будівництва модульних містечок та реконструкції закинутих державних і комунальних об'єктів може суттєво зменшити рівень житлової незахищеності. Особливої уваги потребує підтримка сімей з дітьми, людей з інвалідністю та літніх осіб, для яких втрата житла має найбільш руйнівні наслідки.

Вдосконалення соціальної підтримки ВПО тісно пов'язане з їхньою економічною інтеграцією. Створення умов для працевлаштування та професійної самореалізації переселенців повинно стати одним із пріоритетів державної політики. Йдеться про розвиток програм перекваліфікації, підтримку підприємницьких ініціатив, сприяння відкриттю власної справи та стимулювання роботодавців до працевлаштування ВПО через систему компенсацій і податкових пільг. Залучення переселенців до економічного життя громад не лише підвищує їхню фінансову незалежність, а й сприяє розвитку регіонів у цілому.

Окремим важливим напрямом є посилення психологічної підтримки ВПО. Досвід вимушеного переміщення часто супроводжується важкими психологічними травмами, втратою близьких, житла, роботи та звичного способу життя. Розбудова мережі центрів психосоціальної допомоги, підготовка фахівців із роботи з травмою та стресовими розладами, а також інтеграція психологічних послуг у систему первинної медичної допомоги сприятиме відновленню емоційного стану переселенців. Особливої уваги потребують діти та підлітки, які є найбільш вразливою категорією у контексті довготривалих наслідків війни.

Суттєвим чинником підвищення ефективності підтримки ВПО є цифровізація та спрощення адміністративних процедур. Запровадження електронних сервісів для подання заяв на отримання допомоги, реєстрації місця проживання, доступу до медичних, освітніх та соціальних послуг дозволяє зменшити бюрократичні бар'єри й мінімізувати корупційні ризики. Водночас важливо забезпечити доступність таких сервісів для осіб похилого віку та людей з обмеженими можливостями шляхом розвитку мережі офлайн-консультування та допомоги у користуванні цифровими інструментами.

Важливим стратегічним напрямом вдосконалення соціальної підтримки ВПО є посилення ролі територіальних громад. Саме на місцевому рівні формується реальна практика інтеграції переселенців у соціальне середовище. Розширення фінансових ресурсів громад, запровадження механізмів міжбюджетного вирівнювання та підтримки громад, які прийняли найбільшу кількість ВПО, дозволить забезпечити якісні соціальні послуги. Крім того,

розвиток партнерства між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними донорами сприятиме впровадженню інноваційних соціальних програм.

Окрему увагу слід приділити системі моніторингу та оцінювання ефективності соціальної підтримки ВПО. Створення єдиних стандартів якості соціальних послуг, регулярний збір статистичних даних і проведення соціологічних досліджень дозволять оперативно виявляти проблеми та коригувати державну політику відповідно до реальних потреб переселенців. Прозорість і підзвітність у використанні бюджетних коштів підвищуватимуть довіру громадян до державних інститутів і сприятимуть більш ефективному залученню міжнародної допомоги.

Поряд із уже визначеними вище пріоритетами, важливим напрямом є розвиток системи правового захисту внутрішньо переміщених осіб. Йдеться про розширення доступу ВПО до безоплатної правової допомоги, спрощення процедур відновлення втрачених документів, вирішення питань щодо підтвердження трудового стажу, пенсійних прав та доступу до спадщини. Посилення правової обізнаності переселенців сприятиме більш ефективному захисту їхніх соціально-економічних інтересів і зменшенню випадків дискримінації.

Ще одним важливим напрямом є формування інклюзивної освітньої політики щодо ВПО. Розширення доступу дітей і молоді з числа переселенців до якісної дошкільної, шкільної та вищої освіти, впровадження додаткових програм адаптації, мовної підтримки та психосоціального супроводу дозволить мінімізувати негативні наслідки вимушеного переміщення. Окрему роль відіграє підтримка дистанційного та змішаного навчання для тих, хто не має змоги стабільно відвідувати навчальні заклади через безпекову ситуацію.

Важливим напрямом є підвищення рівня соціальної згуртованості між ВПО та приймаючими громадами. Реалізація програм міжкультурного діалогу, спільних громадських заходів, волонтерських ініціатив і локальних проєктів сприятиме подоланню соціальної напруги та формуванню атмосфери взаємної

довіри. Такий підхід дозволяє не лише інтегрувати переселенців у нове соціальне середовище, а й підвищує стійкість громад до кризових явищ.

Окремої уваги заслуговує розвиток системи підтримки вразливих груп серед ВПО, зокрема осіб з інвалідністю, самотніх літніх людей, багатодітних сімей та жінок, які самостійно виховують дітей. Розширення мережі денних центрів догляду, служб соціальної допомоги вдома, спеціалізованих програм реабілітації та адаптації сприятиме забезпеченню гідного рівня життя для тих, хто найбільше потребує підтримки. Така цільова допомога повинна базуватися на індивідуальній оцінці потреб кожної особи.

Ще одним перспективним напрямом є розвиток системи участі самих ВПО у формуванні державної політики. Залучення представників переселенців до дорадчих органів при органах влади, проведення регулярних консультацій, опитувань та громадських слухань дозволяє враховувати їхній реальний досвід і потреби під час розроблення програм підтримки. Це сприяє підвищенню ефективності рішень та формуванню довіри між державою і громадянами.

Надзвичайно важливим є розвиток системи довгострокового соціального страхування та накопичувальних механізмів захисту для переселенців. Йдеться про створення умов для безперервності страхового стажу у разі втрати роботи або вимушеного переїзду, запровадження спеціальних державних програм співфінансування пенсійних та соціальних накопичувальних фондів для ВПО, а також спрощення доступу до страхових виплат у випадках втрати працездатності чи працездатних членів сім'ї.

Загалом, напрями вдосконалення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні мають бути комплексними та довгостроковими. Вони повинні поєднувати фінансову допомогу, житлові програми, підтримку зайнятості, розвиток психологічних та соціальних послуг, а також цифровізацію і посилення ролі громад. Лише системний підхід, заснований на принципах адресності, справедливості та людяності, дозволить забезпечити гідні умови життя для ВПО та сприятиме соціальній згуртованості українського суспільства в умовах тривалих викликів.

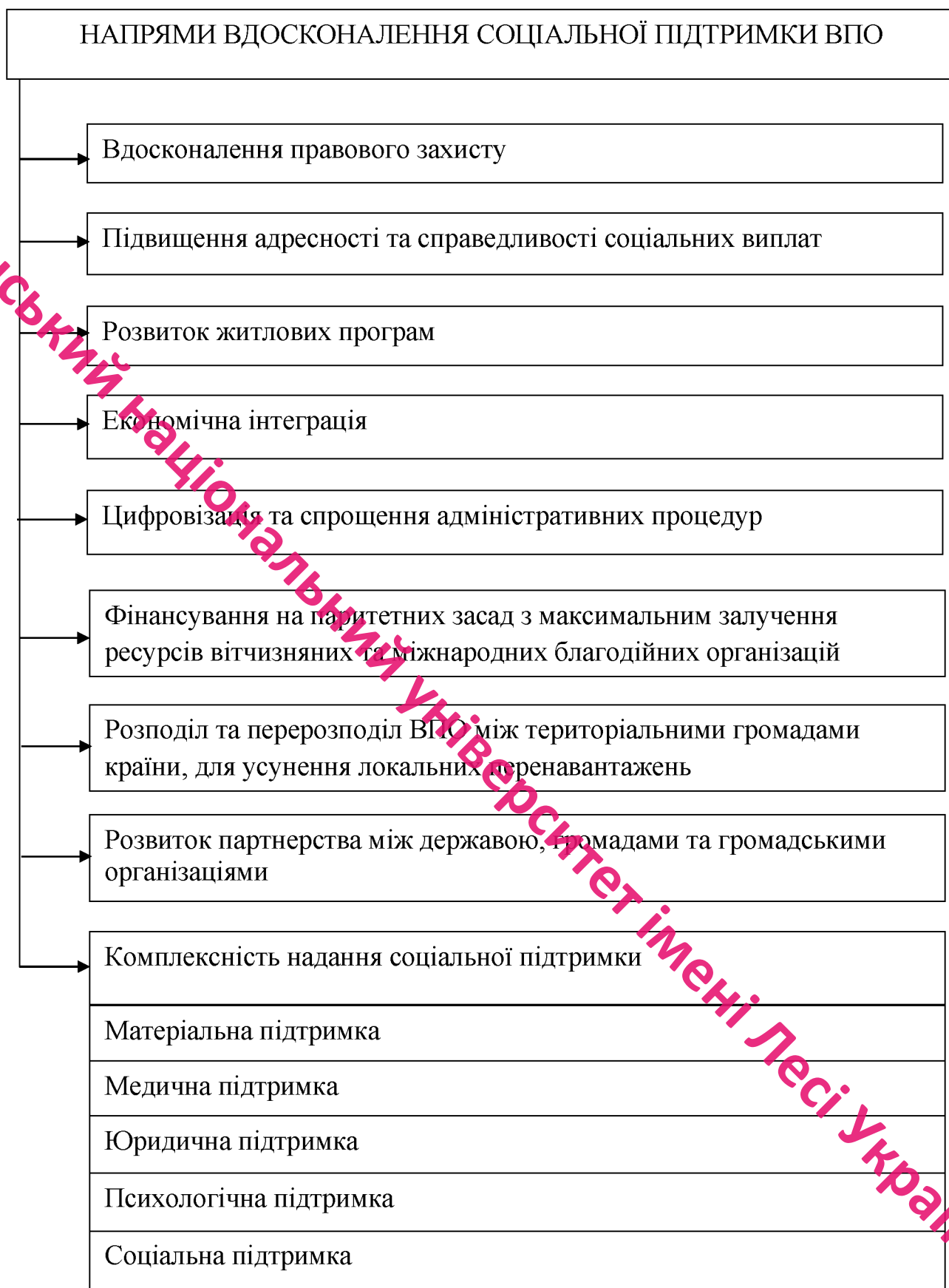

Рис. 2.5 - Напрями вдосконалення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні та в Луцькій міській територіальній громаді ми сформуvalи наступні висновки та пропозиції:

Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб – це система державних, муніципальних та недержавних заходів, спрямованих на забезпечення базових соціальних, економічних і правових гарантій людям, які були змушені залишити місце постійного проживання внаслідок збройного конфлікту, окупації, насильства чи інших надзвичайних обставин, не перетинаючи межі державного кордону. Вона охоплює надання матеріальної допомоги, забезпечення житлом, доступ до медичних і освітніх послуг, сприяння працевлаштуванню, соціальну адаптацію та інтеграцію в приймаючі громади, з метою відновлення гідного рівня життя, соціальної стабільності й захисту прав і свобод цієї вразливої категорії населення.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють соціальну підтримку внутрішньо переміщених осіб є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Постанови Кабінету Міністрів України: «Про облік внутрішньо переміщених осіб», «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», «Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб», «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб», «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «Підтримка», тощо...

Зарубіжний досвід соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб демонструє, що найбільш ефективними є комплексні моделі допомоги, які поєднують фінансову підтримку, забезпечення житлом, розвиток зайнятості та інтеграційні послуги. Для України особливо цінними є практики створення єдиних координаційних центрів за принципом «єдиного вікна», ширше залучення місцевих громад до реалізації програм підтримки, використання адресних житлових субсидій та програм орендного житла, а також активні програми перекваліфікації й сприяння працевлаштуванню ВПО. Впровадження цифрових реєстрів отримувачів допомог, посилення міжвідомчої координації та стабільне партнерство з міжнародними організаціями можуть суттєво підвищити ефективність української системи соціальної підтримки ВПО та сприяти їхній швидшій соціально-економічній інтеграції.

В середині 2024 року кількість зареєстрованих ВПО в Україні становила приблизно 3,6 млн осіб, тоді як на початку 2025 року деякі джерела вказували на понад 4,5 млн. осіб, що пов'язано з динамікою нових переміщень, повторних переміщень та різними методиками підрахунку. Окрім того, для розміщення внутрішньо переміщених осіб в Україні характерна значна регіональна нерівномірність, що пояснюється відмінностями у рівні безпеки, інфраструктурних можливостях та близькості областей до зон активних бойових дій. Вікова та статеві структура внутрішньо переміщених осіб свідчить про домінування жінок у майже всіх вікових групах, особливо серед літніх та осіб середнього віку, а також про суттєву частку дітей і молоді у загальній чисельності ВПО.

В Луцькій міській територіальній громаді в залежності від періоду кількість ВПО коливалася від 10 до 12 тисяч осіб. Упродовж 2024 року призначення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам характеризувалося помітною нерівномірністю як за кількістю отримувачів, так і за обсягами фінансування. Найбільші показники зафіксовано на початку року, зокрема у січні допомогу отримали 6836 осіб на загальну суму 21,29 млн грн. Щодо компенсації витрат власникам житлових приміщень за тимчасове розміщення внутрішньо

переміщених осіб то протягом 2024 року простежується стабільна тенденція до скорочення як кількості отримувачів компенсації, так і загальних обсягів виплат.

Нами запропоновано напрями вдосконалення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, а саме: вдосконалення правового захисту, підвищення адресності та справедливості соціальних виплат, розвиток житлових програм, економічна інтеграція, цифровізація та спрощення адміністративних процедур, фінансування на паритетних засад з максимальним залучення ресурсів вітчизняних та міжнародних благодійних організацій, розподіл та перерозподіл ВПО між територіальними громадами країни, для усунення локальних перенавантажень, розвиток партнерства між державою, громадами та громадськими організаціями, комплексність надання соціальної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боняк В.О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 20-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/1>
2. Департамент соціальної політики Луцької міської ради. URL: <https://www.social.lutsk.ua/> (дата звернення: 12.11.2025)
3. Державна служба зайнятості. URL: <https://dcz.gov.ua/> (дата звернення: 12.11.2025)
4. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.10.2025).
5. З початку року Волинь прихистила близько 150 внутрішньо переміщених осіб. URL: https://voladm.gov.ua/new/z-pochatku-roku-volin-prihistila-blizko-150-vnutrishno-peremischenih-osib/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 24.11.2025).
6. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_Ukraine_GPS_Internal%20Displacement%20Report_R18_October_2024_UA.pdf (дата звернення: 25.11.2025)
7. Козявко С.О. Аналіз напрямів державної політики в сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»: 281 «Публічне управління та адміністрування». Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. 78 с. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3817>
8. Коленда Н. В., Колосок А. М., Черчик А. О., Черчик Л. М. Соціальне підприємництво та соціально відповідальний бізнес в системі забезпечення соціальної безпеки населення: монографія. Луцьк: Терен, 2017. 136 с. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/16520>

9. Колосок А. М. Електронне урядування – шлях до формування соціально відповідальної держави. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 6 (168) С. 417-422. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24038>
10. Колосок А. М. Соціальне партнерство: навчальний посібник. Луцьк: ФОП «Мажула», 2025. 196 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/28086>
11. Колосок А. М., Буднік С. В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 4. С. 97-105. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.4.13>
12. Колосок А.М, Мельник О.М. Місцеві соціальні програми: стан та перспективи. 2025. *Ввічливість. Humanitas*. № 3. С. 207–215. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.26>
13. Колосок А.М., Бичук І.О. Менеджмент соціальних послуг територіальної громади в умовах воєнного стану. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. № 3. С. 92-99. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.13>
14. Колосок А.М., Мартинюк Т.А., Мельник О.М. Діджиталізація надання соціальних послуг. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 5. С. 134–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.17>
15. Колосок А.М., Мельник О.М. Соціальний захист пільгових категорій громадян. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 1. С. 181-187. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.26>
16. Мазурок С.І. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *«Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення: Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів»*. Волинський національний університет імені Лесі Українки, 14 травня 2025 р., Луцьк, 2025. С. 92-94. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27831>
17. Наливайко Л.Р., Ісаєва Н.С. Соціально-економічні та культурні права і свободи внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правова характеристика:

монограф. Дніпро: ДДУВС, 2023. 196 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/11472>

18. Павлюк Т.І., Середницька Л.П. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17>

19. Перегудова Т.В. Надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам за принципом соціально-трудової інклюзії. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 49(3). С. 145–164. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.145>

20. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, No. 1. Р. 89-99. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/25639>

21. Пшибельський В.В., Шматковська Т.О., Колосок А.М. Засади формування зеленої економіки на основі розвитку соціальної відповідальності бізнес-структур. *Агросвіт*. 2025. № 2. С. 75-80. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.2.75>

22. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 22.10.2025).

23. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 204-р/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#n9> (дата звернення: 29.11.2025).

24. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 № 333 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2025).

25. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 331 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

26. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.10.2025).

27. Про облік внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 1.10.2014 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#n9> (дата звернення: 24.10.2025).

28. Романова О.М. Правові реалії регулювання соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 60-63. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.12>

29. Савич І.Б. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»: 231 «Соціальна робота». Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2023. 59 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10254>

30. Степанова Е.Р. Соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2023. № 1. С. 101-107. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-101-107>

31. Чвортко Л.А. Соціальне страхування як складова вітчизняної системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Економічні горизонти*. 2022. № 4(22). С. 51–66. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(22\).2022.267018](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(22).2022.267018)

32. Чернета С.Ю, Белкіна-Ковальчук О.В., Колосок А.М. Освітній простір як ресурс соціальної підтримки дітей внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 4. С. 205-213. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.26>

33. Чернета С.Ю, Белкіна-Ковальчук О.В., Колосок А.М. Освітній простір як ресурс соціальної підтримки дітей внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 4. С. 205-213. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.26>

34. Чиркін А.С., Храпська А.О. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародно-правове регулювання та досвід зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 102–105. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/21>

35. Чічкань М.В. Державна політика у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: актуальні питання. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 122-126. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.18>

36. Шапошникова І.В., Пристай І.Р. Стратегії та виклики інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-04>

37. Access to Justice for Internally Displaced Persons. URL: <https://georgia.un.org/en/46919-access-justice-internally-displaced-persons> (дата звернення: 24.11.2025).

38. Annual Results Report 2024 Ukraine. URL: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/Ukraine%20ARR%202024.pdf> (дата звернення: 25.11.2025).

39. Internally displaced families in Georgia have a chance at new livelihoods. URL: <https://www.fao.org/georgia/news/detail-events/ge/c/449535/> (дата звернення: 24.11.2025).

40. Izarova I., Prytyka Yu., Uhrynovska O., Shestopalov N. Protection of Rights of Internally Displaced Persons amid Military Aggression in Ukraine. *The Age of Human Rights Journal*. 2023. № 20. P. 1-25. DOI: <https://doi.org/10.17561/tahrj.v20.7711>

41. Malyuga L.Yu. Circumstances increasing the social risks of internally displaced persons and war refugees under the conditions of the state of martial. *Social Law*. 2023. № 2. P. 25-32. DOI: <https://doi.org/10.32751/10.32751/2617-5967-2023-02-04>

42. Moldova: advocating for displaced people's rights. URL: <https://johnsmithtrust.org/moldova-advocating-for-displaced-peoples-rights> (дата звернення: 24.11.2025).

43. Protecting internally displaced persons in Georgia: 2007–2011. URL: <https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/georgia-protection-internally-displaced-persons-past-conflicts?> (дата звернення: 24.11.2025).

44. Slozanska H., Shulga J. Case management in work with internally displaced persons: experience of communal and non-governmental organizations of Ukraine. *Social Work and Education*. 2024. № 11(2). P. 249–268. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.2.7>

45. The Sustainable Development Goals in Azerbaijan. URL: <https://azerbaijan.un.org/en> (дата звернення: 24.11.2025).

46. To deliver on the promise of migration, while supporting the world's most vulnerable. URL: <https://www.iom.int/> (дата звернення: 24.11.2025).

ДОДАТКИ